

Jaargang 15 - 2008 uitgave 1

*spotlight

Vaktechnisch bulletin van
PricewaterhouseCoopers
Accountants

*connectedthinking

PRICEWATERHOUSECOOPERS

Spotlight*

Vaktechnisch bulletin van
PricewaterhouseCoopers
Accountants

Woord vooraf

Voor de jongere lezers van dit bulletin is het wellicht goed om eens uit het verleden te verhalen over die vakantie naar Zuid-Frankrijk. Zodra de grens met België ten zuiden van Rosendaal was gepasseerd, deed zich een probleem voor als er behoefte was aan een kopje koffie of de gang naar een wc. Daarvoor waren namelijk Belgische franken in plaats van Nederlandse guldens nodig. Nog weer verderop deed zich een soortgelijk probleem voor bij het passeren van de grens met Frankrijk en er wederom trek was in koffie, of de eerder genoten Belgische koffie moest worden afgevoerd. Dan waren er Franse franken nodig. Vandaag de dag bestaan die problemen met diverse stapels muntjes en bankbiljetten niet meer. We hebben de euro en we betalen alles wat we willen doen tijdens een vakantie in Zuid-Frankrijk uit dezelfde stapel euro's. De introductie van de euro heeft heel wat inspanningen gekost, maar uiteindelijk is de euro op één plaats in Europa georganiseerd. Over dit internationale betalingsverkeer hoor je alleen maar dat iedereen er heel blij mee is.

Hoe verlopen de internationale contacten op de internationale kapitaalmarkten waar ondernemingen hun geld proberen op te halen bij beleggers en verantwoording afleggen over wat ze met dat geld hebben gedaan? Voor het afleggen van die verantwoording is in de Europese Unie IFRS geïntroduceerd. Op basis van Europese wetgeving moet elke (geconsolideerde) jaarrekening van een beursgenoteerde onderneming op basis van IFRS worden opgesteld.

Hiermee is een complex fenomeen Europa binnen gekomen. Immers, de IFRS zijn afkomstig van een private organisatie (de IASB) en zijn voor de hele wereld bedoeld. Hoe zorgen we er dan voor dat de IFRS voldoen aan wat de burgers in Europa willen? Normaliter doen we dat via de trias politica, die bestaat uit de uitvoerende macht (die de regels schrijft), de wetgevende macht (die wordt gekozen door de burgers en de regels die door de uitvoerende macht zijn geschreven omzet in wetten) en de rechtsprekende macht (die de uitvoering van de aldus ontstane wetten controleert).

De wereldwijd bedoelde IFRS zijn in het licht van deze trias politica niet eenvoudig te duiden. Weliswaar is er een wereldwijd samengestelde uitvoerende macht die ze maakt (de IASB). Maar hoe zit dat met de wereldwijde wetgevende macht over de IFRS en de wereldwijde rechtsprekende macht over de uitvoering ervan?

In Europa is de wetgevende macht over de IFRS momenteel bijzonder ingewikkeld. Tussen het moment van uitgeven van een nieuwe IFRS-standaard en het moment van goedkeuren voor gebruik in Europa zijn er maar liefst zes organen die zich ermee bemoeien: EFRAG, ARC, SARG, Europese Parlement, Europese Raad van Ministers en Europese Commissie. Het resultaat van dit proces kan zijn dat er na vele maanden van beraad verschillen ontstaan tussen de standaard die door de IASB is uitgegeven en de standaard die door Europa wordt goedgekeurd. Dit inefficiënte proces is een uitnodiging voor de wetgevers in Europa om eens na te denken over een wereldwijd in plaats van een Europees wetgevend proces voor de IFRS. Zou er misschien een wetgevend orgaan kunnen komen dat de door de IASB uitgegeven standaarden voor de hele wereld goedkeurt? Alle jurisdicties waar IFRS verplicht is, kiezen de vertegenwoordigers in dat orgaan, zoals de leden van de Verenigde Naties de leden van de Veiligheidsraad kiezen. Als zo ongeveer de eerste jurisdictie waar IFRS verplicht werd, ligt het voor de hand dat Europa in een dergelijk wereldwijd proces een permanent lid van dat wetgevende orgaan is.

Met de rechtsprekende macht over IFRS is het in Europa al niet minder ingewikkeld. In elk land zit een rechter met zijn eigen oordeel over de toepassing van IFRS. Pas op het moment dat het Europese Hof van Justitie zich ermee mag bemoeien, ontstaat er eenduidige Europese uitleg over de toepassing. Maar dan is er nog geen wereldwijde rechtsprekende macht. Zou ook hier een wereldwijde oplossing mogelijk zijn?

De wereldwijde toepassing van IFRS kent nog enkele wereldwijde uitdagingen!

Jan Backhuijs, hoofdredacteur

Inhoud

Woord vooraf	1
<i>Jan Backhuijs</i>	
Aansprakelijkheid van accountants: wettelijk beperken of niet?	5
De herziene Achtste Richtlijn Vennootschapsrecht besteedt onder meer aandacht aan de wettelijke beperking van de aansprakelijkheid van accountants. Waarom is een dergelijke beperking op Nederlands, Europees en wereldwijd niveau van belang?	
<i>Peter J. Veerman en Herbert Reimers</i>	
Meer duidelijkheid over de asset-ceilingtest door komst IFRIC 14?	11
In de praktijk bestaat grote diversiteit in de toepassing van de asset-ceilingtest. Daarom is interpretatie IFRIC 14 uitgebracht: 'IAS 19 – The Limit on a Defined Benefit Asset, Minimum Funding Requirements and their Interaction', waarop in dit artikel nader ingegaan wordt.	
<i>Lilian van Duijnhoven</i>	
Audit of tax	17
Om een gedegen belastingcontrole te kunnen uitvoeren, is het van belang dat de accountant en belastingspecialist goed samenwerken. In dit artikel wordt onder meer besproken hoe de rollen verdeeld kunnen worden en wat de stappen zijn in het 'audit of tax'-traject.	
<i>Gerard Beaufort</i>	
De inhaalregeling: een latent probleem	23
In de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving 2005 (RJ 272), de International Financial Reporting Standards (IAS 12) en de Amerikaanse General Accepted Accounting Principles (FAS 109) zijn regels opgenomen voor de weging en behandeling van de acute en latente belastingpositie in de jaarrekening. De vraag doet zich voor of deze regelgeving wel afdoende is voor de huidige complexe fiscale problematiek.	
<i>Hennie Henzen</i>	
Verbetering van functiescheiding door middel van tools	29
Veel organisaties worstelen met de inrichting van de logische toegangsbeveiliging binnen hun ERP-systeem. Er zijn diverse tools die een bijdrage kunnen leveren aan een efficiënter en effectiever autorisatieproces.	
<i>Duncan Rentenaar en Sander Reurings</i>	
Nieuw tuchtrecht voor accountants	35
Hoewel het accountantstuchtrecht al uitstekend functioneerde, is het tegen het licht gehouden voor mogelijke verbeterpunten. Hierop is een wetsvoorstel ingediend waarmee betrokkenen nu kunnen instemmen. In dit artikel meer over het accountantstuchtrecht en de verbeterpunten.	
<i>Herbert Reimers</i>	
Nadere voorschriften permanente educatie 2007 nader toegelicht	39
Per 1 januari 2007 zijn de Nadere voorschriften permanente educatie gewijzigd. De doelstelling, 'het constant op peil houden van de deskundigheid in de breedte en de diepte', blijft de zelfde. De aangescherpte zaken worden in dit artikel uitgelicht.	
<i>Iris Calmes</i>	
Kort nieuws	43
Op zoek naar een eerder verschenen artikel?	46
Colofon	47

Aansprakelijkheid van accountants: wettelijk beperken of niet?

Peter J. Veerman, Assurance, en Herbert Reimers, NautaDutilh

De herziene Achtste Richtlijn Vennootschapsrecht die door het Europees Parlement vastgesteld is, besteedt onder meer aandacht aan de wettelijke beperking van de aansprakelijkheid van accountants. Eurocommissaris Charlie McCreevy meldde kort voor de kerst 2007 dat hij in het eerste kwartaal 2008 de EU-lidstaten deze wettelijke beperking zal aanbevelen. Waarom is een dergelijke beperking op Nederlands, Europees en wereldwijd niveau van belang?

1. Inleiding

De boekhoudschandalen bij Enron, Parmalat, Ahold en bij vele andere ondernemingen hebben in het internationale bedrijfsleven veel opschudding veroorzaakt. Als een direct gevolg van het Enron-schandaal is één van de toenmalige 'Big Five' accountantsnetwerken, Arthur Andersen, ten onder gegaan. De snelheid waarmee dit als respectabel bekend staande netwerk ('kantoor') van het accountancy podium verdween, heeft een groot schrik-effect tot gevolg gehad. En die schrik beperkte zich niet tot accountants, maar ook het bedrijfsleven en wet- en regelgevers zagen al snel in dat dit soort gevolgen in hoge mate ongewenst zijn.

Naar aanleiding van de boekhoudschandalen werd door de Europese Commissie een herziene Achtste Richtlijn Vennootschapsrecht ontwikkeld, die ook wel de 'Statutory Audit Directive' genoemd wordt. Deze werd in mei 2006 door het Europees Parlement vastgesteld. De bepalingen van de richtlijn moeten uiterlijk 29 juni 2008 in de nationale wetgeving van de EU-landen zijn verwerkt. De richtlijn bevat diverse bepalingen op het vakgebied van accountants. Al deze bepalingen zijn gericht op het verhogen van de kwaliteit en consistentie van de beroepsuitoefening door accountants die binnen de EU werkzaam zijn. In dit verband behandelt de richtlijn onderwerpen als onafhankelijkheid, opleiding, de wijze van benoeming van de accountant, interne kwaliteitsvoorschriften en het toezicht hierop, zowel intern als door externe instanties.

In Nederland zijn de meeste van deze bepalingen inmiddels verankerd in de nationale wetgeving, en wel in het bijzonder in de Wet van 19 januari 2006, Stb. 2006, 70, houdende het toezicht op accountantsorganisaties (Wet toezicht accountantsorganisaties, 'Wta') en het op deze wet gebaseerde Besluit toezicht accountantsorganisaties, en diverse Verordeningen, zoals vastgesteld door de ledenvergadering van het NIVRA (Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants), respectievelijk de ledenvergadering van de NOvAA (Nederlandse Orde van Accountants-Administratieconsulenten). Het restant van de

bepalingen zal de komende maanden in de Nederlandse wetgeving worden geïmplementeerd.

Overweging 19

Voor wat betreft de aansprakelijkheid van accountants is onder overweging 19 van de richtlijn het volgende opgenomen:

"De wettelijke auditors en auditkantoren dienen hun werk met de vereiste zorg uit te voeren en dienen derhalve aansprakelijk gesteld te kunnen worden voor financiële schade die een gevolg is van het ontbreken van de vereiste zorg. De mogelijkheid om een beroeps-WA-verzekering af te sluiten kan afhankelijk worden gesteld van de vraag of voor wettelijke auditors en auditkantoren een onbeperkte financiële aansprakelijkheid geldt. De Commissie zal deze kwestie onderzoeken, rekening houdend met het feit dat de aansprakelijkheidsregelingen van de lidstaten aanzienlijke verschillen kunnen vertonen."

In artikel 31 is voorts bepaald dat de Europese Commissie een studie naar het betreffende onderwerp zal uitvoeren, hetgeen mogelijk tot aanbevelingen aan de lidstaten kan leiden.

In het kader van wat in artikel 31 van de richtlijn gesteld is, heeft de Europese Commissie het onderzoeksbureau London Economics onderzoek laten verrichten naar de economische gevolgen van de verschillende regimes ten aanzien van de aansprakelijkheid van accountants. De resultaten van dit onderzoek zijn opgenomen in een rapport van London Economics uit september 2006.

In januari 2007 heeft de Europese Commissie in het verlengde van het rapport van London Economics een consultatie over wettelijke beperking van de aansprakelijkheid van accountants gepubliceerd. De consultatie heeft tot 85 reacties geleid. De respondenten lopen uiteen van enthousiaste voorstanders tot serieuze tegenstanders van aansprakelijkheidsbeperking. De

reacties bevatten een scala aan argumenten pro of contra. De belangrijkste hiervan worden in dit artikel geanalyseerd tegen de achtergrond van de huidige juridische kant van de aansprakelijkheid van de accountant.

Op 19 december 2007 heeft de Eurocommissaris voor de interne markt, Charles McCreevy, in een speech voor de Commissie Juridische Zaken van het Europees Parlement aangekondigd, dat hij in het eerste kwartaal van 2008 een aanbeveling aan de lidstaten zal doen, 'asking them to limit auditor liability'. Het zal aan de lidstaten worden overgelaten te bepalen op welke wijze hieraan invulling wordt gegeven.

2. Aansprakelijkheid in Nederland

Accountants worden in Nederland ingeschakeld voor het uitvoeren van diverse werkzaamheden. Naast de wettelijke controle van de jaarrekening – het onderwerp van de Achtste Richtlijn – stellen zij bijvoorbeeld jaarrekeningen samen en geven zij adviezen op diverse terreinen. Degene die de accountant voor deze werkzaamheden inschakelt, de cliënt, krijgt soms niet wat hij van de accountant mocht verwachten. Als dit tot schade voor de cliënt leidt, kan dit een reden zijn de accountant aansprakelijk te stellen. In een dergelijke situatie is de aansprakelijkheid gebaseerd op het niet nakomen door de accountant van de overeenkomst tussen cliënt en accountant. Dit wordt ook wel een wanprestatie genoemd. Voordat een aansprakelijkheidsclaim op basis van wanprestatie door de rechter gehonoreerd kan worden, moet er sprake zijn van een zorgplicht die door de accountant is geschonden wat heeft geleid tot schade. Deze zorgplicht komt vooral voort uit de verplichting dat de accountant bij zijn werkzaamheden de zorg van een goed opdrachtnemer in acht moeten nemen. In een aantal gevallen kan de accountant ook een zorgplicht tegenover derden, niet-clieënten hebben. Indien die zorgplicht wordt geschonden kan er sprake zijn van een onrechtmatige daad. Voordat een aansprakelijkheidsclaim op basis van onrechtmatige daad door de rechter gehonoreerd kan worden, moet er tevens sprake zijn van schade als gevolg van de schending van de zorgplicht. Derden die de accountant willen aanspreken zullen duidelijk moeten maken dat de accountant een zorgplicht tegenover hen heeft. Daarvoor is onder meer vereist dat het belang van de derde voor de accountant kenbaar is en dat de schade die de derde heeft geleden als gevolg van het schenden van de zorgplicht voor de accountant redelijkerwijs voorzienbaar moet zijn en verband moet houden met het handelen van de accountant. De kring van derden die in Nederland een claim op de accountant gehonoreerd zullen krijgen, is door deze vereisten in beginsel vrij beperkt.

2.1 Aansprakelijkheidsbeperkende voorwaarden

In Nederland kan de accountant in de overeenkomst met de cliënt zijn aansprakelijkheid ten opzichte van die cliënt beperken. Dit gebeurt vaak met behulp van in algemene

voorwaarden opgenomen beperkende bepalingen. Typische voorbeelden van zulke beperkingen zijn een koppeling van het bedrag van de schadevergoeding aan het bedrag van het honorarium voor de diensten die de accountant verleend heeft, een beperking tot een absoluut maximum of een beperking tot het bedrag dat door de verzekeraar wordt gedekt.

Dergelijke beperkingen worden vooral relevant als de hoogte van het risico dat de accountant gelopen heeft, niet opweegt tegen de vergoeding die de accountant voor zijn werkzaamheden ontvangen heeft. Zou de accountant dat volledige risico wel dragen, dan treedt hij niet alleen op als accountant maar feitelijk ook als verzekeraar. Daarvoor zou de cliënt eigenlijk een risicopremie moeten betalen. Dat verhoogt niet alleen de kosten van de accountantswerkzaamheden, maar legt op de accountant ook ongewenst de taak van verzekeraar. Die rol van verzekeraar is niet iets wat de accountant op zich kan nemen. Het gebruik van aansprakelijkheidsbeperkende voorwaarden voorkomt aldus dat de accountant hoge risico's loopt en voorkomt tevens dat de cliënt een hoge risicopremie aan de accountant moet betalen. Zo ontstaat een juiste balans tussen prestatie en vergoeding. Eveneens benadrukt dit de relatieve verantwoordelijkheid van de betrokken partijen – in het kader van de jaarrekening is de ondernemingsleiding verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening en de accountant voor de controle van die jaarrekening.

Indien de algemene voorwaarden onredelijk bezwarend zijn, of indien het invoeren van de algemene voorwaarden onaanvaardbaar zou zijn, bijvoorbeeld bij opzettelijke fouten van een accountant, blijven zij buiten toepassing.

Onrechtmatige daad en derden

Derden die op basis van onrechtmatige daad de accountant willen aanspreken, worden veelal niet gehinderd door aansprakelijkheidsbeperkende voorwaarden. Dergelijke voorwaarden zijn immers alleen tussen contractspartijen, i.c. cliënt en accountant, van toepassing. Dit doorbreekt de balans tussen de door de accountant bedongen vergoeding en het door de accountant gelopen risico. Voor dit risico zou de accountant in feite dus toch een risicopremie aan de cliënt in rekening moeten brengen, hetgeen afhankelijk van de omvang van het risico de prijs van de diensten van de accountants voor de cliënt fors kan verhogen. Een te hoge prijs is echter niet realiseerbaar, de risicopremie kan niet in rekening worden gebracht.

2.2 Aansprakelijkheid en tuchtrecht

De zorgplicht van de accountant wordt grotendeels bepaald door beroepstechnische voorschriften ten aanzien van de wijze waarop de accountant zijn werk

als goed accountant moet uitvoeren. In veel gevallen zal een schending van de zorgplicht daarom tevens grond zijn voor een tuchtklacht. Over een tuchtklacht wordt geoordeeld door een college van rechters en accountants die na de op handen zijnde wijziging van het tuchtrecht zitting zullen hebben in de Accountantskamer. De Accountantskamer is door haar samenstelling bij uitstek geschikt om de juiste toepassing van de beroepstechnische voorschriften te toetsen. (Lees meer over de Accountantskamer in het artikel van Herbert Reimers vanaf pagina 35 van deze Spotlight; red.)

Voorafgaand aan een aansprakelijkheidsclaim wordt geregeld een tuchtprocedure gestart, om te proberen de schending van de zorgplicht vanuit accountantstechnisch perspectief te laten vaststellen. Aan de uitspraak van de tuchtrechter zal de civiele rechter die over de aansprakelijkheid oordeelt, een zeker belang kunnen toekennen. De civiele rechter zal echter zelf moeten vaststellen of de geschonden norm daadwerkelijk leidt tot aansprakelijkheid van de accountant. Dat is lang niet in alle situaties het geval.

3. Accountant en aansprakelijkheid in Europa

Het aansprakelijkheidsrecht zoals wij dat in Nederland kennen, vinden wij niet één op één terug in de andere landen van Europa. In sommige Europese landen wordt aansprakelijkheid van accountants gebaseerd op wanprestatie óf onrechtmatige daad, in andere landen op beide. De zorgplicht wordt in sommige landen alleen aangenomen ten aanzien van de cliënt en niet ten aanzien van derden. In andere landen kunnen ook individuele aandeelhouders en soms zelfs een nog grotere groep van derden de accountant aanspreken.

Wettelijke beperkingen

In een aantal Europese landen, zoals Frankrijk, is schending van de zorgplicht, ook ten aanzien van de cliënt, gebaseerd op het beginsel van de onrechtmatige daad die zich uitstrekt tot een ruime kring van derden inclusief crediteuren. Beperking van aansprakelijkheid door de accountant is in Frankrijk niet mogelijk. In het Verenigd Koninkrijk mag de accountant zijn aansprakelijkheid sinds kort contractueel beperken ten opzichte van de cliënt, maar is geen aansprakelijkheidsbeperking ten aanzien van derden mogelijk. Wel zijn er beperkingen ten aanzien van de derden die een beroep kunnen doen op de aansprakelijkheid van de accountant. In onder meer België, Duitsland en Oostenrijk gelden wettelijke beperkingen ten aanzien van de aansprakelijkheid van accountants.

4. Een analyse van de argumenten voor aansprakelijkheidsbeperking

Hiervoor werd al besproken dat de vergoeding voor de werkzaamheden van de accountant niet altijd toereikend

is, gezien de risico's die de accountant loopt. Er is een onbalans, die vooral veroorzaakt wordt door het risico dat derden de accountant aanspreken. Met algemene voorwaarden kan de balans in relatie tot de cliënt weer worden hersteld, maar ten opzichte van derden blijft een risico bestaan, dat in beginsel alleen door een verhoging van de prijs voor de dienstverlening kan worden afgedekt. Bij beursgenoteerde ondernemingen en andere grote internationale ondernemingen zijn de risico's ten aanzien van aansprakelijkheid door derden en de potentiële omvang van de mogelijk te betalen schadevergoeding soms zo hoog, dat de vergoeding die in rekening gebracht moet worden, in geen verhouding meer zou staan tot de omvang van de verrichte werkzaamheden. Het verzekeren van dergelijke risico's, waardoor een betere spreiding van risico's mogelijk zou zijn, is de afgelopen jaren onmogelijk geworden – de verzekeringsmaatschappijen zijn niet meer bereid deze risico's te dekken. Als gevolg hiervan zou de vergoeding een relatief zeer hoge risicopremie moeten bevatten. Deze risicopremie kan door de accountant echter niet in rekening worden gebracht bij zijn cliënt, waardoor voor de accountant een (te) groot risico resteert. De enige manier waarop de totale vergoeding weer in balans kan worden gebracht met de werkzaamheden, is het wettelijk beperken van het risico ten aanzien van derden. Het beperken van de mogelijkheid voor derden om zich op de accountant te kunnen verhalen is niet een stap die zomaar gezet kan worden. Als de accountant schade toebrengt aan een derde, is het in beginsel logisch als die derden zich op de accountant kunnen verhalen. Er is echter een aantal argumenten om deze mogelijkheid te beperken. Deze argumenten zien vooral op de maatschappelijke effecten van onbeperkte aansprakelijkheid van de accountant ten opzichte van derden.

De maatschappelijke effecten van onbeperkte aansprakelijkheid van de accountant ten opzichte van derden zijn door London Economics onderzocht. In zijn speech voor de Commissie Juridische Zaken van het Europees Parlement op 19 december 2007, heeft Charles McCreevy aangegeven dat er een serieuze kans bestaat op een catastrofale claim, die het instorten van het netwerk van een van de grootste accountantsnetwerken, de zogenoemde Big Four, als gevolg zou hebben. Dit zou de concentratie in de markt voor accountantsdiensten bij grote internationale, al dan niet beursgenoteerde, ondernemingen, die nu wordt gedomineerd door die Big Four, nog verder doen toenemen. Een belangrijke aanvullende overweging om tot wettelijke beperking van de aansprakelijkheid van accountants te komen, is dat het gewenste toetreden van nieuwe accountantsorganisaties tot die markt, waardoor de concentratie zou afnemen, juist wordt bemoeilijkt door de onbeperkte aansprakelijkheid die thans nog in vele landen bestaat. Het verzekeren van de daaruit voortvloeiende risico's is, zoals gezegd, vrijwel onmogelijk.

McCreevy geeft aan dat iedere lidstaat zelf zal moeten bepalen hoe de wettelijke aansprakelijkheidsbeperking vorm zal krijgen.

Vier mogelijkheden aansprakelijkheidsbeperking

In de consultatie van januari 2007 werd een viertal mogelijkheden genoemd:

- een vast maximum bedrag;
- een maximum gerelateerd aan de grootte van de onderneming waarvan de jaarrekening is gecontroleerd;
- een maximum gerelateerd aan de hoogte van de in rekening gebrachte vergoeding voor de accountantscontrole;
- proportionele aansprakelijkheid, gerelateerd aan de mate van schuld, al dan niet in combinatie met een van de drie eerder genoemde mogelijkheden.

Op de belangrijkste argumenten die bij wettelijke aansprakelijkheidsbeperking een rol spelen, wordt hierna ingegaan.

4.1 Kans op catastrofale claims en verzekeraarbaarheid

Voorstanders van wettelijke beperking van aansprakelijkheid noemen, met Arthur Andersen in het achterhoofd, het grote risico op het 'omvallen' van een netwerk van accountantskantoren als belangrijk argument voor aansprakelijkheidsbeperking. Tegenstanders nuanceren dit risico. Het London Economics-rapport maakt melding van zestien lopende zaken in de EU met ieder een potentiële claim van meer dan US \$200 miljoen, waarvan vijf zaken de US \$1 miljard overstijgen. In de VS zijn rond de 40 zaken waarbij de aansprakelijkstelling de US \$500 miljoen overschrijdt. Als we dat afzetten tegen bijvoorbeeld het gezamenlijk eigen vermogen van de grootste vier accountantsnetwerken wereldwijd, dat tussen de US \$3 en US \$4 miljard zou bedragen, is duidelijk dat toekenning van een grote claim tot het omvallen van een netwerk van accountantskantoren zal kunnen leiden.

Daarbij speelt een rol dat, zoals eerder aangegeven, de risico's ten aanzien van grote internationale cliënten door de accountantskantoren niet meer te verzekeren zijn. Het idee van de 'deep pockets' waarover accountants zouden beschikken berust dus op een mythe. Verzekeraar AON stelt, op basis van een actuariële studie, dat het waarschijnlijk is dat in de komende vijf jaar een catastrofale claim gehonoreerd zal worden. Zoals McCreevy heeft aangegeven, is de kans op het omvallen van een netwerk van accountantskantoren door de onbeperkte aansprakelijkheid reëel en daarmee een wezenlijk argument voor aansprakelijkheidsbeperking.

4.2 Uitbreiding van het aantal grotere accountantskantoren

Veel reacties op de consultatie van januari 2007 noemen het beperkte aantal aanbieders van accountantscontrole

van jaarrekeningen van beursgenoteerde en andere grote (internationale) ondernemingen als een issue. Toetreding van middelgrote accountantskantoren tot deze markt wordt noodzakelijk geacht voor een gezond aanbod en meer keus voor afnemers. Een aantal respondenten is van mening dat beperking van aansprakelijkheid niet aan een verbetering van het aanbod zal bijdragen, vanwege het bestaan van andere hindernissen die toetreding belemmeren. Zij bepleiten dat de uitkomsten van andere onderzoeken worden afgewacht voordat conclusies worden getrokken.

In bijna alle lidstaten van de EU wordt de markt van beursgenoteerde en andere grote (internationale) ondernemingen voor meer dan 80 procent door de Big Four bediend. Verschillende partijen zien dit vanuit mededingingsoogpunt als een ongewenste concentratie. De European Group of International Accounting Networks, waarin 23 van de middelgrote netwerken zijn vertegenwoordigd, ervaart de aansprakelijkheidsrisico's als een blokkade voor toetreding tot deze markt. Zij bevelen wettelijke aansprakelijkheidsbeperking daarom aan. In de EU-landen waarin een wettelijke beperking al is ingevoerd, is dat mede gedaan om toetredingsmogelijkheden te verbeteren. Alleen al omdat degenen die zouden willen toetreden de ongelimiteerde aansprakelijkheid zelf als een drempel ervaren, lijkt het zaak daar zo snel mogelijk iets aan te doen en niet af te wachten tot de uitkomsten van andere onderzoeken verschijnen.

4.3 Beperking aansprakelijkheid en kwaliteit

Tegenstanders van beperking van aansprakelijkheid zijn beducht voor mogelijke negatieve gevolgen voor de kwaliteit van de beroepsuitoefening. Door McCreevy wordt evenwel gesteld dat hier geen enkel bewijs voor is. Hij onderbouwt dit met het voorbeeld Duitsland, waar al sinds 1930 een wettelijke aansprakelijkheidsbeperking bestaat. Volgens McCreevy heeft dit geen negatieve gevolgen gehad voor de kwaliteit van de accountantscontrole in Duitsland, maar wel geleid tot een van de meest competitieve markten in Europa voor de accountantscontrole bij kleinere beursgenoteerde ondernemingen. Alle uit Duitsland afkomstige respondenten op de consultatie van januari 2007, inclusief ondernemingen en investeerders, geven aan dat zij de bestaande wettelijke aansprakelijkheidsbeperking waarderen. Ook dit is een bevestiging dat de kwaliteit van de controle in Duitsland niet lager is dan die in bijvoorbeeld Nederland of Spanje. Het is ook moeilijk voor te stellen dat een beperking in de aansprakelijkheid tot bijvoorbeeld € 10 miljoen in plaats van € 400 miljoen of € 2 miljard tot een lagere kwaliteit zal leiden. Met de invoering van de aangepaste Achtste Richtlijn, in Nederland al grotendeels geïmplementeerd in de Wta, is recent een kwaliteitsimpuls gegeven aan de uitvoering van wettelijke controles. Daarnaast zijn er diverse andere kwaliteitswaarborgen. Dit zijn onder andere de zeer gedegen opleiding, voorschriften voor

de kantoororganisatie, standaarden voor de uitoefening van de werkzaamheden, permanente educatie en onderworpenheid aan tuchtrecht.

Hoog kwaliteitsniveau

De wettelijke regels, gecombineerd met het onder de Achtste Richtlijn vereiste onafhankelijk toezicht door toezichthouders als de AFM (Autoriteit Financiële Markten), scheppen de voorwaarden voor een hoog kwaliteitsniveau van de wettelijke controle. Zo zullen de gebruikers van de accountantsverklaring het vertrouwen in de kwaliteit van deze verklaring behouden.

5. Een EU+ probleem

Een gehonoreerde schadevergoedingsplicht van een catastrofale omvang zal wereldwijd tot het einde van het netwerk van de aangesproken accountant leiden. Een catastrofale claim in bijvoorbeeld een andere lidstaat zal dus ook in Nederland een negatief effect hebben op het aantal aanbieders van accountantsdiensten aan grote internationale ondernemingen. Het is daarom van belang een zo breed mogelijke invoering van een zo uniform mogelijke wettelijke aansprakelijkheidsbeperking na te streven. Ook in de Verenigde Staten heeft het onderwerp, mede naar aanleiding van de ontwikkelingen in Europa, de aandacht en wordt aansprakelijkheidsbeperking van verschillende kanten aanbevolen, onder meer om de concurrentiepositie van de VS op de internationale kapitaalmarkten niet te veel te verzwakken. Indien binnen de EU wettelijke aansprakelijkheidsbeperking wordt aanbevolen, zoals nu door McCreevy aangekondigd, zullen naar verwachting de VS volgen.

5.1 Beperking noodzakelijk in Nederland?

Uit jurisprudentie blijkt dat onder het Nederlandse recht niet snel tot aansprakelijkheid van een accountant jegens een derde zal worden geconcludeerd. Het gebruik van algemene voorwaarden om de aansprakelijkheid van accountants jegens de opdrachtgever te beperken is inmiddels in de Nederlandse praktijk op grote schaal geaccepteerd. Is er dan nog noodzaak om het beperken van de aansprakelijkheid van de accountant (ook) bij wet te regelen? Geconcludeerd kan worden dat die noodzaak terdege bestaat.

Beperking van de aansprakelijkheid van de accountant moet ook in Nederland bij wet geregeld worden.

De algemene voorwaarden regelen uitsluitend de relatie tussen de accountant en de door hem gecontroleerde onderneming en biedt dus geen soulaas tegen claims van derden. Door dit onderwerp louter vanuit de Nederlandse

juridische context te evalueren, wordt bovendien tekort gedaan aan het internationale speelveld waarin het bedrijfsleven en de accountants tegenwoordig opereren. Door de snel toenemende globalisering is het van groot belang te streven naar een consistente en gestructureerde wetgeving op internationaal niveau, daarmee wordt duidelijkheid gecreëerd voor de accountants en voor de gebruikers van accountantsdiensten. Bovendien zal dergelijke wetgeving ervoor zorgen dat de risico's die accountants bij controleopdrachten bij grote internationale ondernemingen lopen, weer verzekeraar zullen zijn. Wetgeving in Nederland, in een EU-kader, zal voor andere landen een belangrijke stimulans zijn om tot vergelijkbare wetgeving te komen.

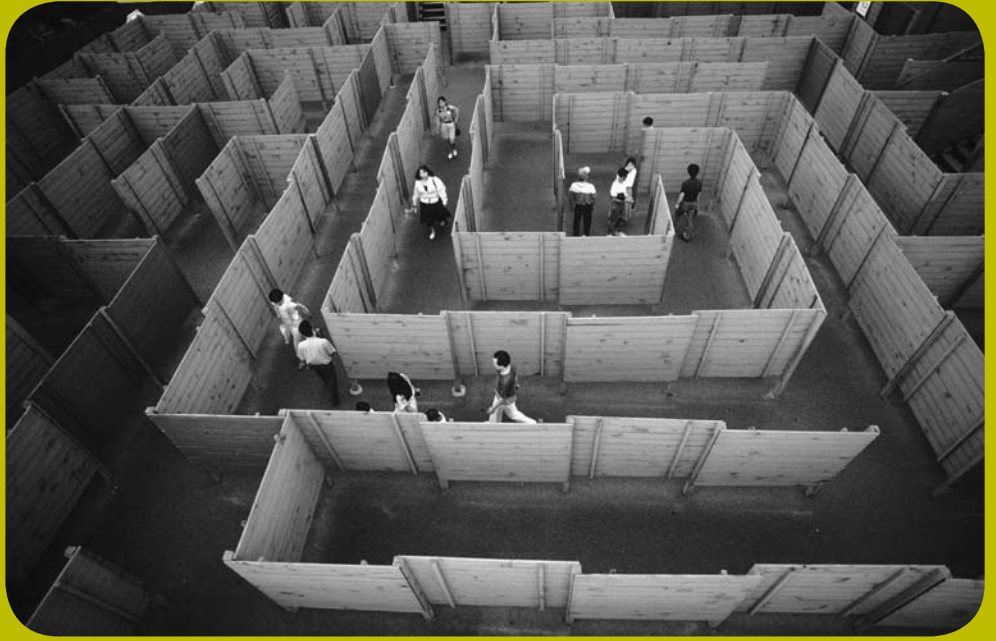
6. Slot

Uiteraard is het op de korte termijn voor de investeerder prettig om niet beperkt te worden in de mogelijkheid zich te verhalen op de accountant. Op de langere termijn zal dit er echter toe leiden dat het aantal accountantskantoren dat de jaarrekeningen van grote ondernemingen kan en wil controleren, afneemt. Dit zal leiden tot een stijging in de prijs van deze diensten, wellicht een afname van de kwaliteit en mogelijk zelfs de afwezigheid van enig aanbod. Het maatschappelijke belang en dat van investeerders in het bijzonder is hier niet mee gediend. Bij de afweging voor het invoeren van een wettelijke aansprakelijkheidsbeperking zal dit maatschappelijke belang juist de boventoon moeten voeren. Het maatschappelijke belang vraagt om een hoge kwaliteit accountantscontrole tegen een redelijke prijs. Hiervoor zijn in het segment van de beursgenoteerde en andere grote ondernemingen nieuwe aanbieders van accountantsdiensten gewenst en is een verlaging van het risico van het wegvallen van een of meer van de huidige aanbieders noodzakelijk. Een doordachte wettelijke beperking van de aansprakelijkheid kan het aantal aanbieders in deze markt vergroten, zonder dat de kwaliteit van de accountantscontrole daaronder leidt. En dat komt op de lange termijn iedereen ten goede.

Een doordachte wettelijke beperking van de aansprakelijkheid kan het aantal aanbieders in deze markt vergroten, zonder dat de kwaliteit van de accountantscontrole daaronder leidt.

Noot

Dit artikel verschijnt in licht aangepaste vorm ook in het blad 'Fiducie'.

Meer duidelijkheid over de asset-ceilingtest door komst IFRIC 14?

Lilian van Duijnhoven, Pensions Actuarial and Insurance Services

Ondernemingen die een defined-benefitregeling (toegezegd-pensioenregeling) aan hun werknemers hebben toegezegd, moeten op grond van IAS 19 een pensioenwaardering uitvoeren, met de daarbij behorende asset-ceilingtest. In de praktijk bestond en bestaat grote diversiteit in de toepassing van deze test. Daarom is interpretatie IFRIC 14 uitgebracht: 'IAS 19 – The Limit on a Defined Benefit Asset, Minimum Funding Requirements and their Interaction'. In dit artikel wordt nader ingegaan op deze interpretatie.

1. Inleiding

IAS 19 maakt alweer enkele jaren in vele landen deel uit van de pensioenpraktijk. Zo ook in Nederland. Op grond van deze standaard voeren ondernemers die een defined-benefitregeling aan hun werknemers hebben toegezegd, een pensioenwaardering uit. Wanneer uit deze waardering een actiefpost volgt, moet volgens IAS 19 ook een asset-ceilingtest, ook wel recoverabilitytest genoemd, worden uitgevoerd, die de hoogte van de op te nemen actiefpost kan beperken.

De IAS 19-balanspost voor de pensioenverplichting die de onderneming op zich heeft genomen, is samengesteld uit de volgende bestanddelen:

Defined Benefit Obligation (DBO)	(...)
Fair Value of Plan Assets	...
Funded Status	...
Unrecognized Past Service Cost	...
Unrecognized Actuarial Losses	...
Defined Benefit (Liability)/Asset	...

(Toelichting op 'unrecognized actuarial losses': IAS 19 biedt de optie om de actuariële winsten en verliezen via statement of recognized income and expense (SoRIE) te verwerken. Indien een onderneming voor deze optie gekozen heeft, is er geen sprake meer van unrecognized losses (of gains).)

Indien de cumulatieve premies en koopsommen die voor een pensioenregeling betaald zijn, hoger zijn dan de cumulatieve pensioenlasten die op grond van IAS 19 verantwoord zijn, ontstaat er een pensioenactiefpost, de zogenoemde defined benefit asset. Deze actiefpost kan het resultaat zijn van een overschot in de regeling (dat is een positieve funded status: de contante waarde van de pensioenaanspraken – de DBO – is lager dan de waarde van de fondsbeleggingen). Ook kan de actiefpost ontstaan doordat er sprake is van negatieve actuariële resultaten

die nog niet in het resultaat verwerkt zijn (unrecognized losses) en nog aan volgende boekjaren toe te rekenen lasten over verstreken diensttijd (past service cost).

Pensioenactiefpost

Op grond van IAS 19.58 wordt aan de hand van de asset-ceilingtest bepaald in hoeverre de ontstane pensioenactiefpost op de balans van de onderneming opgenomen dient te worden.

De actiefpost die op de balans moet worden opgenomen is het minimum van:

- de pensioenactiefpost zoals deze voortvloeit uit de IAS 19-waardering; en
- de som van:
 - de negatieve actuariële resultaten die op de balansdatum nog niet in het resultaat verwerkt zijn (unrecognized losses) en nog aan volgende boekjaren toe te rekenen lasten over verstreken diensttijd (past service cost); en
 - de contante waarde van economische voordelen die beschikbaar zijn in de vorm van terugbetalingen uit de regeling of verlagingen van toekomstige bijdragen aan de regeling.

Er moet dus getoetst worden in hoeverre de actiefpost die ontstaat door een overschot in de regeling, voor de onderneming beschikbaar is als restitutie of als korting op de premie. In de praktijk is gebleken dat voor de bepaling van de economische voordelen die beschikbaar zijn voor de onderneming, geen eenduidige interpretatie bestaat.

Een van de belangrijkste oorzaken voor het ontstaan van de diversiteit in de toepassing van de asset-ceilingtest is de interpretatie van het begrip 'beschikbaar'. Voor Nederlandse pensioenregelingen spelen de solvabiliteitsmarges die Nederlandse pensioenfondsen op grond

van de Pensioenwet verplicht zijn aan te houden ter dekking van hun pensioenverplichtingen, hierin een hoofdrol. De Pensioenwet stelt dat premiekortingen en restituties alleen onder bepaalde voorwaarden zijn toegestaan. Een overschot is dus niet zonder meer per balansdatum beschikbaar voor de onderneming, noch als restitutie noch als korting op de toekomstige premielasten. De solvabiliteitsmarges vallen echter vrij bij het doen van uitkeringen en zouden op dat moment wel tot economische voordelen voor de onderneming kunnen leiden. Met IFRIC 14 heeft de IFRIC (International Financial Reporting Interpretations Committee) beoogd meer duidelijkheid in deze materie te brengen.

2. IFRIC 14

In principe hebben regels omtrent de financiering van het pensioen geen invloed op de verslaggeving van de onderneming inzake een pensioenregeling. Echter, omdat IAS 19.58 een limiet stelt aan de op te nemen actiefpost, ontstaat er een interactie tussen de financieringseisen die aan een pensioenregeling worden gesteld en de verslaggeving.

Interpretatie IFRIC 14, 'IAS 19 – The Limit on a Defined Benefit Asset, Minimum Funding Requirements and their Interaction', is op 5 juli 2007 door de IFRIC uitgebracht.

IFRIC 14 behandelt drie onderwerpen:

- Wanneer is er sprake van beschikbaarheid van economische voordelen voor de onderneming in de vorm van restituties en premiekortingen zoals opgenomen in IAS 19.58?
- Op welke wijze beïnvloedt een minimale financieringseis deze limiet?
- Wanneer leidt een minimale financieringseis tot een verplichting die aanvullend op de verplichting die op grond van IAS 19 berekend is, opgenomen moet worden?

3. Beschikbaarheid economische voordelen in de vorm van restituties

IFRIC 14 bevestigt dat beschikbaarheid van economische voordelen voor de onderneming niet betekent dat de onderneming direct over het overschot in de pensioenregeling moet kunnen beschikken. Een restitutie hoeft niet al geaccordeerd te zijn door het bestuur van een fonds en is mogelijk pas beschikbaar als de pensioenregeling of het pensioenfonds haar verplichtingen afwikkelt. Dit kan het geval zijn bij een liquidatie van het pensioenfonds, maar ook indien het fonds uitkeringen verricht totdat de laatste gepensioneerde is overleden.

Meer concreet stelt IFRIC 14 dat er sprake is van beschikbaarheid in de vorm van een restitutie indien de onderneming een onvoorwaardelijk recht op deze restitutie heeft.

De onderneming kan in een van de volgende scenario's een onvoorwaardelijk recht hebben op de restitutie:

- *'going concern'-scenario*
Er is geen sprake van overdracht van de pensioenverplichtingen naar een andere partij en pensioenopbouw wordt voortgezet.
- *afloopscenario*
Hierin verricht het pensioenfonds uitkeringen totdat er geen deelnemers meer zijn.
- *liquidatiescenario*
Hierbij worden de pensioenverplichtingen ondergebracht bij een andere partij (een pensioenfonds of pensioenverzekeraar).

Veel Nederlandse pensioenfonds hebben in hun statuten en andere juridische documenten vastgelegd dat alleen tot restitutie kan worden overgegaan wanneer het bestuur van het fonds hiertoe een bestuursbesluit genomen heeft. IFRIC 14 geeft expliciet aan dat wanneer een restitutie afhankelijk is van de goedkeuring van een andere partij dan de onderneming, er geen sprake is van een onvoorwaardelijk recht. Die andere partij dan de onderneming kan bijvoorbeeld het bestuur van het pensioenfonds zijn of de toezichhouder (De Nederlandse Bank).

Als er geen sprake is van een onvoorwaardelijk recht op restitutie, is er wellicht nog wel sprake van economische voordelen voor de onderneming in de vorm van premiekortingen.

4. Beschikbaarheid economische voordelen in de vorm van premiekortingen

Voor het bepalen van de economische voordelen in de vorm van premiekortingen is het van belang of er al dan niet sprake is van minimale financieringseisen. Indien er geen sprake is van dergelijke eisen, is de beschikbare premiekorting volgens IFRIC 14 gelijk aan de contante waarde van de toekomstige kosten voor pensioenopbouw (IAS 19 gebruikt de term 'service cost'). De service cost dient vastgesteld te worden aan de hand van actuariële en financiële grondslagen die ook gehanteerd zijn bij het bepalen van de pensioenverplichting. Bij de projectie dient uitgegaan te worden van een stabiel werknemersbestand, tenzij de onderneming op balansdatum al overeenstemming heeft bereikt over reductie van het aantal

werknemers. De termijn die in acht wordt genomen bij de projecties van de service cost is het minimum van de verwachte toekomstige duur van de pensioenregeling en de verwachte toekomstige bestaansduur van de onderneming. In veel gevallen zal dit leiden tot een onbeperkte termijn.

Maar er kan ook wél sprake zijn van minimale financieringseisen. Dit is in Nederland het geval onder andere als gevolg van de Pensioenwet en het bijbehorende Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen (FTK) (ondernemingen en hun pensioenuitvoerders kunnen in de uitvoeringsovereenkomst nadere financieringsafspraken maken, die voor toepassing van IFRIC 14 eveneens deel uitmaken van de minimale financieringseisen). Wanneer er wel sprake is van minimale financieringseisen, dient hiermee bij het bepalen van de beschikbare premiekortingen rekening gehouden te worden. De mogelijkheden voor het geven van premiekortingen zijn dan namelijk beperkter; er kan immers geen verdere premiekorting gegeven worden als de premie het minimale niveau bereikt heeft. De beschikbare kortingen op de premie worden in dit geval bepaald door de contante waarde van de toekomstige service cost te verminderen met de toekomstige minimale contributies. Gezien de hoogte van de minimale contributies in Nederland, de zogenaamde kostendekkende premies, is het mogelijk dat de uitkomst van deze berekening laat zien dat er volgens IFRIC 14 geen sprake is van beschikbare kortingen op de premies.

Wanneer uit de toepassing van IFRIC 14 volgt dat een overschot in een pensioenregeling niet (geheel) beschikbaar is voor de onderneming, is er sprake van een zogenaemde irrecoverable surplus.

5. Aanvullende verplichtingen in geval van tekorten

Indien een pensioenfonds een tekort heeft op grond van de minimale financieringseisen, is het mogelijk dat de aangesloten onderneming aanvullende contributies moet betalen om dit tekort op te heffen. In Nederland is er sprake van een tekort bij het pensioenfonds als het fonds niet beschikt over het op grond van de Pensioenwet vereiste eigen vermogen. Een verplichting tot het voldoen van additionele contributies leidt onder IAS 19 normaal gesproken niet tot een additionele verplichting op de ondernemingsbalans. Echter, wanneer de feitelijke betaling van dergelijke contributies leidt tot een pensioenactief in de IAS 19-berekening, kan er bij toepassing van IFRIC 14 wel sprake zijn van een additionele verplichting.

In dit geval is er feitelijk sprake van een additionele verplichting voor de onderneming op het moment dat de onderneming verplicht wordt tot het voldoen van aanvullende bijdragen. Dit is ook het geval indien deze aanvullende bijdragen pas in latere jaren voldaan (hoeven) worden.

Een additionele verplichting dient alléén te worden opgenomen als aan beide volgende voorwaarden wordt voldaan:

- De onderneming heeft de verplichting tot het voldoen van aanvullende bijdragen voor de pensioenregeling.
- De aanvullende bijdragen leiden tot een irrecoverable surplus. Dat betekent dat de aanvullende bijdragen leiden tot een overschot in de pensioenregeling waaruit geen economisch voordeel voor de onderneming voortvloeit (op grond van IFRIC 14).

Deze additionele verplichting is het resultaat van de toepassing van IAS 19.58 en moet daarom op dezelfde wijze verwerkt worden als elk ander effect van IAS 19.58: als een onderneming actuariële winsten en verliezen verwerkt via de winst-en-verliesrekening, worden ook de effecten van IAS 19.58 verwerkt door de winst-en-verliesrekening. Als de onderneming actuariële winsten en verliezen verwerkt via de SoRIE, dan geldt dat ook voor de effecten van IAS 19.58.

6. Ingangsdatum

IFRIC 14 is van toepassing voor verslagjaren die op of na 1 januari 2008 beginnen. De interpretatie moet toegepast worden vanaf het begin van de vroegste periode die gepresenteerd wordt in de jaarrekening. Het is niet verplicht IFRIC 14 met terugwerkende kracht toe te passen.

Hoewel IFRIC 14 op boekjaar 2007 niet van toepassing is, moet op grond van IAS 8.30 het effect van toepassing van IFRIC 14 wel toegelicht worden in de jaarrekening 2007.

7. Tot slot

De toepassing van de asset-ceilingtest is waarschijnlijk het meest complexe onderdeel van IAS 19. Dit is zeker het geval wanneer gebruik gemaakt wordt van de mogelijkheid om actuariële winsten en verliezen te verwerken in toekomstige jaren (Corridor-methode). Hoewel IFRIC 14 een aantal elementen van de asset-ceilingtest verduidelijkt, wordt de toepassing ervan niet vereenvoudigd. Recente toenames in marktrentes, goede beleggingsresultaten over de afgelopen drie jaren en in vele landen toenemende focus van de toezichthouder op de solvabiliteit van pensioenfondsen heeft ertoe geleid dat meer pensioenregelingen op grond van IAS 19 een surplus laten zien. Zoals aangegeven zal de toepassing van IFRIC 14 onder andere in Nederland een belangrijke rol kunnen spelen. Dit geldt vooral voor ondernemingen die hun pensioenregeling hebben ondergebracht bij een

ondernemingspensioenfondsen. Bij pensioenregelingen die ondergebracht zijn bij een verzekeraar is namelijk geen sprake van vereiste solvabiliteitsmarges. Bij deze regelingen is daarom minder vaak sprake van een overschot in de regeling.

Het is denkbaar dat in Nederland voor een groot aantal pensioenregelingen een eerdere opgenomen pensioenactief door toepassing van IFRIC 14 gereduceerd wordt tot nul. Dit is vooral het geval

bij pensioenfondsen indien er een bestuursbesluit genomen moet worden alvorens overgegaan kan worden tot restitutie en er hoge minimale contributies overeengekomen zijn. Afhankelijk van de wijze waarop de onderneming actuariële winsten en verliezen verwerkt, leidt dit ertoe dat de IAS 19-pensioenlast gelijk wordt aan de betaalde contributies, of dat het verschil tussen de IAS 19-pensioenlast en de betaalde contributies direct in het eigen vermogen verwerkt wordt (SoRIE-methode).

De IASB/IFRIC heeft na het uitbrengen van IFRIC 14 met een korte lijst 'Questions & Answers' een idee willen geven van de reikwijdte en het effect van IFRIC 14.

Questions & Answers

IFRIC 14

IAS 19—The Limit on a Defined Benefit Asset, Minimum Funding Requirements and their Interaction

These Q & As provide a simple introduction to IFRIC 14 to give a general idea of its scope and effect. Whether and how IFRIC 14 applies to a specific entity will depend on the exact terms of the pension plan and the regulatory requirements in the relevant jurisdiction, and should be determined by reference to IFRIC 14 itself, not these Q & As.

1. Q: *I run a defined benefit pension plan in a jurisdiction that has no minimum funding requirements and the plan does not have a surplus on an IAS 19 basis. Does IFRIC 14 apply?*

A: No—IFRIC 14 applies only if there is a minimum funding requirement or the plan is in surplus.

2. Q: *I run a defined benefit pension plan in a jurisdiction that has no minimum funding requirements and the plan has a surplus on an IAS 19 basis. Does IFRIC 14 apply?*

A: Yes. IFRIC 14 gives general guidance on how to assess the limit in IAS 19 on the amount of the surplus that can be recognised as an asset, as well as covering the effect of a minimum funding requirement.

3. Q: *I run a defined benefit pension plan in a jurisdiction that has a minimum funding requirement and the plan is in deficit on an IAS 19 basis. Does IFRIC 14 apply?*

A: Yes. IFRIC 14 clarifies that a minimum funding requirement may be an onerous obligation, in which case an entity shall recognise a liability in addition to that based on the IAS 19 deficit.

4. Q: *I run a defined benefit pension plan in a jurisdiction with a very prudent minimum funding requirement. The liability on the minimum funding requirement basis is bigger than the IAS 19 liability. Would IFRIC 14 require the recognition of the bigger liability for IAS 19 purposes?*

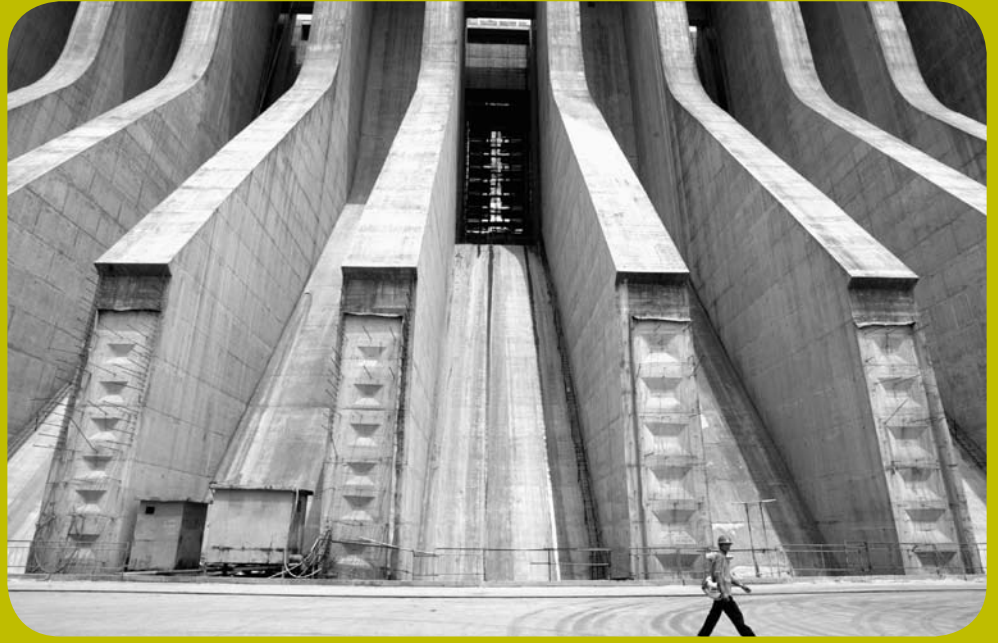
A: No. IFRIC 14 requires an entity to recognise an additional liability under IAS 19 only if the minimum funding requirement creates an onerous obligation. That means only if there is a statutory or contractual obligation to pay additional contributions to the plan, which will not be returned to the employer as a refund or contribution reduction.

5. Q: *What does IFRIC 14 require me to do?*

A: If your pension plan is in surplus, IFRIC 14 clarifies how you assess how much of the surplus you can recognise as an asset.
If there is a minimum funding requirement, IFRIC 14 explains when that minimum funding requirement creates an onerous obligation for which you must recognise a liability.

6. Q: *Which jurisdictions are most likely to be affected by IFRIC 14?*

A: Examples of jurisdictions where IFRIC 14 is likely to have an effect are Belgium, the Netherlands and Switzerland.

Audit of tax

Gerard Beaufort, Tax Management & Accounting Services

Sinds enige tijd staat de belastingparagraaf als onderdeel van de jaarrekening meer in de belangstelling. Om een gedegen belastingcontrole te kunnen uitvoeren, is het van belang dat de accountant en belastingsspecialist goed samenwerken. In dit artikel wordt besproken hoe de rollen verdeeld kunnen worden en wat de stappen zijn in het 'audit of tax'-traject. Afgesloten wordt met een blik in de toekomst: hoe zal deze situatie zich verder ontwikkelen?

1. Inleiding

Met de Amerikaanse Sarbanes-Oxleywetgeving (SOx) en soortgelijke regelgeving in Europa (zoals Tabaksblat en Cadbury) zijn ondernemingen nu verplicht aan te tonen dat men in control is op de bedrijfsprocessen. Er wordt van ondernemingen steeds meer transparantie verlangd; de maatschappelijke bijdrage in de vorm van belastingen moet steeds ruimer worden beschreven in de jaarrekening. Deze twee ontwikkelingen hebben geleid tot een toenemende belangstelling voor de belastingparagraaf van de jaarrekening. Zo heeft PricewaterhouseCoopers, vanuit het vakgebied Assurance, de controlerichtlijnen met betrekking tot belastingen aangepast. Bovendien heeft PricewaterhouseCoopers aan de specialisatie belastingcontrole een impuls gegeven met een nieuwe dienst binnen de business unit: Tax Management & Accounting Services (TMAS). Deze positioneert zich tussen Assurance en Tax in.

2. Samenwerking

De accountant dient in het kader van de jaarrekeningcontrole zich een oordeel te vormen over de risico's in de belastingpositie. Doordat de fiscale ontwikkelingen zeer snel gaan, en ook de ontwikkelingen op het vakgebied van de accountant niet stilstaan, zijn de accountant en belastingsspecialist zich steeds minder op het vakgebied van elkaar gaan richten. Daarom maakt de accountant voor de jaarrekeningcontrole een inschatting of het nodig is om een belastingsspecialist bij de controle te betrekken. Vooral bij public interest entities is het belangrijk dat in het controleteam specifieke fiscale kennis aanwezig is. Specifieke fiscale kennis is bovendien noodzakelijk omdat ondernemingen beperkt in control blijken te zijn op hun tax cycle en/of bewust scherp aan de wind gaan varen om de belastingdruk te verminderen. Beide aspecten zorgen voor een hoger risicoprofiel van de tax cycle bij de klant, en daarmee neemt het belang van een gedegen fiscale ondersteuning bij de oordeelvorming door de accountant toe.

In de werkverdeling tussen accountant en belastingsspecialist ligt het accent van het werk van het controleteam meestal op de cijfermatige vastlegging en op

de aansluiting van de cijfers in de jaarrekening op de financiële administratie. De controlewerkzaamheden concentreren zich op het testen van de juistheid van deze posities. De inschatting van de belastingrisico's in de jaarrekening is meestal meer de taak van de belastingsspecialist. Om zijn werk goed te doen is het noodzakelijk dat de belastingsspecialist kennis heeft van de risicogerichte auditmethodologie en voldoende fiscale kennis heeft om efficiënt een oordeel te vormen over voorkomende en potentiële fiscale risico's. Andere belangrijke kaders zijn de belastingmiddelen waarvoor de beoordeling moet worden uitgevoerd en de hoeveelheid tijd die aan de belastingpositie besteed mag worden.

Op basis van een gedegen risicoanalyse moet de belastingsspecialist de risico's aan de oppervlakte brengen en daarnaast een reële inschatting maken van de kans dat het risico zich werkelijk voordoet zodat een kwantitatieve onderbouwing van de impact van een en ander mogelijk wordt.

Ook is het belangrijk dat de belastingsspecialist en de accountant in de samenwerking goed met elkaar communiceren en de werkwijze van elkaar kennen. De accountant moet op de hoogte zijn van de omvang en diepte van de werkzaamheden van de belastingsspecialist en de mate van comfort die deze daardoor kan verstrekken. Voorkomen moet worden dat er een wederzijds onbegrip en daardoor een verwachtingskloof aangaande elkaars werk ontstaat.

Frequent contact en inzicht in de werkwijze van de belastingsspecialist moet ervoor zorgen dat de accountant de reikwijdte van het aftekenen van de belastingen in het controledossier kent en zich dan terecht gedekt voelt ten aanzien van de onderzochte belastingpositie.

Ook andersom is het van belang dat de belastingsspecialist op de hoogte is van de wijze waarop de accountant zijn oordeel vormt en zijn werkzaamheden inricht. Zijn product moet op de wens van de accountant zijn afgestemd en resulteren in het aanleveren van risico's die goed

gecontroleerd zijn en kant-en-klaar in het controledossier kunnen worden opgenomen.

Door meer focus op deze aspecten van samenwerking in het controleproces is het mogelijk de meerwaarde van de belastingspecialist bij de beoordeling van de fiscale positie in de jaarrekening verder te optimaliseren. Deze optimalisatie zal niet alleen de efficiency van de lopende controle bevorderen. Deze optimalisatie zal het tevens mogelijk maken om op basis van aanbevelingen naar de toekomst de controlekosten verder omlaag te brengen zodat strakker kan worden gepland.

3. Methodologie tax of audit

Het optimaliseren van de samenwerking tussen de accountant en belastingspecialist is complex. Het opleggen van nieuw beleid is niet voldoende. Immers, gedrags- en cultuurpatronen moeten opnieuw worden uitgevonden. Echter, vooral een concrete heldere invulling van de wijze van aanpak van een belastingcontrole, die door beide partijen wordt begrepen en gedragen, is een basisvereiste om te komen tot verdere professionalisering. Deze professionalisering is verder gebaat bij de inzet van mensen die fiscaal inzicht combineren met kennis van het auditproces. Dat is mogelijk door auditors (opnieuw) te scholen in fiscaliteit, of door fiscaal specialisten de auditbeginselen bij te brengen. Op dit moment ligt binnen PricewaterhouseCoopers de nadruk op het bijscholen van haar fiscalisten. Het uitgangspunt is een gedegen standaard aanpak van een belastingcontrole die aan een aantal basisvereisten voldoet:

- flexibiliteit;
- zicht op fiscale risico's bij de klant;
- geïntegreerd in de auditmethodologie;
- gedocumenteerd conform de auditstandaarden.

Hoe de belastingcontrolemethodologie van PricewaterhouseCoopers er met deze uitgangspunten schematisch uitziet, is weergegeven in figuur 1.

De fasen moeten in ieder belastingcontroleproject worden doorlopen. De invulling van de afzonderlijke fasen is flexibel. Afhankelijk van het gewenste comfortniveau wordt de reikwijdte, de omvang van de werkzaamheden en de wijze van uitvoering in overleg met de accountant vastgesteld. Daarbij spelen de materialiteit en het budget een rol.

De risico-inventarisatie bestaat uit een risico- en cijferanalyse. In de inventarisatie worden concrete potentiële fiscale risico's benoemd. Deze inventarisatie kan worden beschouwd als een verdieping van wat al in de auditcontrolmatrix is vastgelegd, waarin in veel gevallen op een abstracter niveau tax als risico is genoemd.

Hierbij wordt initieel het fiscale proces van de klant in beeld gebracht en gewogen om te bepalen of op de informatie die uit de tax cycle komt, kan worden gesteund. Slechts bij ondernemingen die onder SOx de opzet en werking van hun tax cycles uitgebreid hebben gedocumenteerd en getest, kunnen deze voldoende basis bieden om minder gegevensgericht onderzoek te doen. Hierbij moet wel worden aangetekend dat zelfs dan een onafhankelijke nadere risicoanalyse nodig is om iets te kunnen zeggen over de volledigheid van de risico's die de onderneming gesignaleerd heeft. Echter, bij de meeste ondernemingen is het intern control framework zodanig dat er niet op kan worden gesteund. Er is dan fundamenteel gegevensgericht onderzoek nodig om de fiscale risico's bloot te kunnen leggen.

Uitgaande van het tax control framework wordt in de risicoanalyse nogmaals door een fiscale bril naar de bedrijfsprocessen en gebeurtenissen in de onderneming gekeken en wordt bepaald of deze fiscale consequenties zouden moeten hebben. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de informatie die het controleteam heeft verzameld en van meer specifieke informatie over de fiscale positie, zoals de ingediende aangiften.

De 'audit of tax'-medewerker legt de risico's vast en analyseert deze om zich uiteindelijk op basis van de feiten en omstandigheden een fiscaaltechnisch oordeel te vormen over de fiscaal juiste behandeling. Ook beoordeelt hij of er reden is om het risico tot uitdrukking te brengen in de jaarrekening. Bij deze afweging wordt de kans dat het risico niet wordt opgemerkt door de Belastingdienst (het detectierisico) niet meegewogen.

Bepaalde gesignaleerde risico's kunnen wel op basis van voorgaande analyse worden geduid maar vergen meer inhoudelijk gegevensgericht onderzoek om de exacte feiten en omstandigheden die van invloed zijn op de fiscale behandeling en de kwantificering van het belang, boven water te halen. Denk bijvoorbeeld aan de transfer-pricingproblematiek of het bedrag van de niet-afrekbare voorbelasting bij een btw-controle. Dit deelonderzoek

Figuur 1: Belastingcontrolemethodologie

vergt een afzonderlijk beschreven controleprogramma en onderzoekstijd.

Controleprogramma

In het controleprogramma worden per benoemd risico de volgende vragen beantwoord.

- Welke gevolgen kan het risico hebben voor de belastingpositie in de jaarrekening?
- Hoe dient te worden onderzocht en afgedekt?
- Welke activiteiten zijn hiervoor nodig?
- Wie gaat dit doen?
- Hoeveel tijd mag dit kosten?

Het doel van gegevensgericht onderzoek is altijd het objectief vaststellen van de feiten. Fiscaal richtingsgevoel en kritische zin zijn hierbij noodzakelijk om efficiënt en doelgericht te kunnen werken. Met andere woorden: doorvragen is uiterst belangrijk. Toch hoeven de activiteiten in deze fase niet per se (volledig) door de 'audit of tax'-medewerker zelf te worden uitgevoerd. Met goede afspraken kan de controle-expertise in het controleteam worden benut.

De controlewerkzaamheden kunnen (ver) voorafgaand aan de definitieve beoordeling van de jaarrekeningcijfers, in de interim controle plaatsvinden. Het is dus wel nodig dat de 'audit of tax'-medewerker in een vroegtijdig stadium betrokken is bij de controle.

In de definitieve beoordeling (final review) wordt aandacht besteed aan de cijfers met betrekking tot de belastingpositie in de te publiceren jaarrekening. Dit is een onderdeel dat vanouds door controleteams zelf wordt gedaan, maar waarbij een gebrek aan fiscale kennis kan leiden tot een zwaar accent op het financiële aansluitwerk en minder op de inhoudelijke kant van het gepresenteerde cijfermateriaal.

Voor wat betreft de Vpb (vennootschapsbelasting) worden in deze fase de volgende posities beschouwd:

- *belastinglast (winst-en-verliesrekening)*
Dit is de acute Vpb in de winst-en-verliesrekening (Vpb over het jaar sec). Deze Vpb over het jaar ('de aangifte') moet terugkomen in de materiële belastingpositie.
- *te vorderen/te betalen belastingen (balans)*
Dit betreft de materiële belastingpositie op de balans (wat is per balansdatum feitelijk te vorderen of verschuldigd aan de fiscus?). Hierbij dienen de aanslagen bekeken worden, de grootboekrekening Vpb (welke betalingen en ontvangsten hebben in het jaar plaatsgevonden) en de (berekende of geschatte) Vpb over het jaar zelf (current tax).

- *latente-belastingpositie (balans en winst-en-verliesrekening)*

De latente-belastingpositie komt enerzijds tot uitdrukking in de winst-en-verliesrekening (in de mutatie in de latenties) en anderzijds op de balans (de actieve en/of passieve latenties). De posten die leiden tot de latente belastingpositie zijn enerzijds eventuele voorwaarts verrekenbare verliezen en anderzijds de tijdelijke verschillen tussen commercieel en fiscaal. Deze moeten geïdentificeerd en beoordeeld worden.

- *voorziening voor fiscale risico's*

De fiscale risico's waaraan de onderneming blootstaat moeten indien ze 'more likely than not' tot kosten zullen leiden, in een voorziening in de balans tot uitdrukking worden gebracht. De boeking van deze belastinglast loopt uiteraard over de winst-en-verliesrekening.

- *aansluiting tussen nominale en effectieve belastingdruk*

Van belang is dat slechts de permanente verschillen tussen commercieel en fiscaal resultaat een impact hebben op de effectieve belastingdruk. Deze moeten dan ook worden aangesloten met de current-taxberekening (aangezien daarbij alle tijdelijke en permanente verschillen tot uitdrukking komen). Ook de aansluiting van het nominale tarief van de moeder naar het gewogen gemiddelde van de nominale tax rates binnen de groep is een te beoordelen component.

Volgens de vierstappenmethode zal voor ieder van de aspecten eerst een zelfberekende norm wordt aangelegd, zodat verschillen met de werkelijkheid kunnen worden geanalyseerd waar nodig. Het gebruik van standaard belastingschema's, bijvoorbeeld gebaseerd op het aangiftevierkant uit de tax-compliancepraktijk van PricewaterhouseCoopers is hierbij aan te raden.

Dossiervorming en rapportage dienen vanzelfsprekend plaats te vinden binnen het (geautomatiseerde) controle-dossier, volgens een vaste structuur die de werkwijze volgt. Voor de onderzochte risico's moeten aanpak, bevindingen en conclusie duidelijk zijn gedocumenteerd.

4. De praktijk

De in het kort beschreven werkwijze lijkt mogelijk helder, maar in de praktijk blijken een aantal zaken veel vragen op te roepen.

- *Wat wil de accountant?*

De accountant is in the lead, hij bepaalt de omvang van de audit of tax en het comfortniveau dat hij wenst op de tax cycle. De werkwijze kan flexibel worden ingevuld maar duidelijk moet zijn dat voor alle stappen een bewuste beslissing nodig is over de hoeveelheid werk die mag worden verricht.

- *Wat is de scope?*

Over het algemeen moet een specifiek oordeel worden gevormd over de Nederlandse belastingpositie én over de overall belastingpositie van het internationale concern als geheel. Het perspectief van waaruit je de feiten bekijkt kunnen leiden tot een verschillende benadering en mogelijk ook tot een verschillende conclusie.

De neiging bestaat audit of tax alleen te interpreteren voor Vpb, echter de risico's van de btw en lb (loonbelasting), maar ook voor de overige belastingmiddelen kunnen zo mogelijk groter zijn en gestructureerde, diepgaande aandacht rechtvaardigen.

- *Wanneer heb ik contact met de 'audit of tax'-medewerker*

De audit of tax vormt een integraal onderdeel van de grotere audit en als zodanig gaat de werkwijze uit van een integrale betrokkenheid van de 'audit of tax'-medewerker in het controleteam. Deze betrokkenheid komt in de eerste plaats tot uitdrukking in het fysiek aanwezig zijn gedurende (een deel van) de controle, zodat zowel de contacten met het controleteam als met de klant soepel kunnen verlopen. Ook mag verwacht worden dat het initiatief tot contact van beide zijden komt.

De communicatie tussen de belastingsspecialist en de accountant is essentieel. Van beide zijden moet een open houding tot dialoog bestaan. In het TMAS-proces van PricewaterhouseCoopers wordt dit ondersteund door aan te haken bij het proces van de accountant, door adoptie van (aangepaste) controlemiddelen en het regelmatig plannen van tussentijdse bijeenkomsten om eventuele gerezen problemen en de voortgang te bespreken.

- *Wat kan ik verwachten van de 'audit of tax'-medewerker?*

De input in de planningsfase van de controle is voor de hand liggend. Vooral als er al enige historische achtergrond is opgebouwd kan dit op basis van initiële inschattingen verzameld worden, zodat enige specificatie over het belastingrisico in de auditcontrolmatrix kan worden meegegeven. Voor de team planning meeting kan dit verder worden uitgewerkt. Verder is de fiscaaltechnische kennis van de 'audit of tax'-medewerker gekoppeld aan zijn capaciteit om dit te vertalen naar controleterminologie en journaalposten, zijn voornaamste activa. Deze moet hij zo effectief mogelijk inzetten in een zelfstandig uit te voeren belastingcontrole.

- *Hoe verdelen we het werk?*

Om zeker te zijn dat alle noodzakelijke werkzaamheden worden geraakt is het aan te raden in een vroegtijdig stadium een inventarisatie te maken van deze werkzaamheden. Ook moeten zo snel mogelijk afspraken gemaakt worden over de verdeling van de werkzaamheden.

In sommige gevallen kan het zinvol zijn de gehele belastingpositie aan de 'audit of tax'-medewerker over te laten. In andere gevallen blijft een groot deel van het werk bij het controleteam. Wel zal de fiscaal geschoolde medewerker op basis van dezelfde feiten of vragenlijsten tot andere inzichten en conclusies kunnen komen dan de assurance-medewerker.

Voor de praktische verdeling van de werkzaamheden is een simpele checklist beschikbaar die ervoor zorgt dat alle relevante activiteiten bij het controleteam blijven of door de belastingsspecialist of door hen samen worden opgepakt.

- *Hoe is TMAS gestructureerd en hoe waarborgt men kwaliteit?*

Inmiddels zijn ongeveer zeventig TMAS-medewerkers opgeleid ten behoeve van de audit of tax. Zij zijn op de hoogte van de auditmethodologie van PricewaterhouseCoopers en van de documentatievereisten. Ook zijn ze in staat om in het geautomatiseerde controledossier te werken. De fiscale coaching en projectbegeleiding vindt plaats vanuit TMAS zelf door ervaren (senior) managers.

- *Wie doet de coaching/begeleiding in mijn controleteam?*

Van de controlemanager wordt verwacht dat hij de 'audit of tax'-medewerker in staat stelt volledig mee te draaien in het controleteam. Vooral de informatievoorziening is relevant.

- *Gebruikt TMAS specifieke controlemiddelen?*

TMAS heeft een standaard stap in de belastingcontrole ontwikkeld voor het controledossier die door de 'audit of tax'-medewerker per klant op maat kan worden gemaakt. Daarnaast is een toolkit samengesteld met diverse schema's, checklists en documenten die naar wens kunnen worden ingezet. Voor de definitieve beoordeling wordt gebruikgemaakt van het aangiftevierkant of van soortgelijke belastingsschema's. Verder wordt gebruikgemaakt van middelen die zijn overgenomen uit de controlerichtlijnen zoals de tax risk assessment tool.

5. Toekomstontwikkeling

Op dit moment wordt audit of tax nog uitsluitend als een interne dienst in het kader van de jaarrekeningcontrole aangeboden. Er zijn echter een paar ontwikkelingen zichtbaar die de verwachting opwerpen dat audit of tax, mits hoogwaardig geprofessionaliseerd, ook als zelfstandig assuranceproduct zou kunnen bestaan. In multinationale ondernemingen blijken er vaak onzekerheden te bestaan over een deel van de tax cycle. Tax directors ontlenen ook nu al comfort aan het feit dat de accountant naar het belastingproces heeft gekeken. Ze zien dit als een onderdeel van hun tax control framework. Het kan een aanknopingspunt zijn voor advieswerkzaamheden maar in veel gevallen worden

er geen advieswerkzaamheden gevraagd. Meestal wil men slechts kunnen vaststellen of de tax cycle goed functioneert.

Daarnaast spelen externe factoren een rol. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en diverse nationale belastingdiensten gaan in navolging van de Nederlandse belastingdienst experimenteren met zogenoemd horizontaal toezicht. De Nederlandse belastingdienst sluit nu al convenanten waarin enerzijds de verplichting op de Belastingdienst rust tot het vlot geven van zekerheid omtrent de belastingpositie van de onderneming en anderzijds de verplichting van de onderneming aan te tonen dat zij in het bezit is van een goed functionerend tax control framework, dat voorkomende risico's tijdig signaleert, zodat deze direct gemeld kunnen worden aan de Belastingdienst. Tot nu toe heeft de Belastingdienst geen voorwaarden gegeven wat zij onder een goed functionerend tax control framework verstaat. Het is ook niet de verwachting dat dit zal gaan gebeuren. Wat echter wel verwacht kan worden, is dat ondernemingen zelf een onafhankelijke toets zullen willen laten uitvoeren op het functioneren van hun tax control framework voor het contact met de Belastingdienst. Een dergelijke onafhankelijke verklaring zou dan ook gebruikt kunnen worden voor de controle op de jaarrekening door de (derde) auditor.

Gezien de vlucht die het onderwerp in de afgelopen paar jaar heeft genomen, wordt niet uitgesloten dat, als belastingdiensten het zogenaamde horizontaal toezicht in bredere zin zullen gaan aanwenden, het zelfs zover kan komen dat belastingdiensten, bij de beoordeling van multinationale ondernemingen, een zekere waarde toekennen aan het hebben van een onafhankelijk extern oordeel over het functioneren van de tax cycle. Mogelijk zelfs als een vereiste. Dit oordeel, de tax-assuranceverklaring, in welke vorm dan ook, is het werkterrein van de tax assurance provider. Met de kennis en ervaring opgedaan in audits of tax kan deze specialistische assurance-functie verder ontwikkeld worden.

De inhaalregeling: een latent probleem

Hennie Henzen, Tax Management & Accounting Services

De fiscaliteit is in de loop van de jaren door de grote hoeveelheid jurisprudentie en een wassende stroom (reparatie)wetgeving steeds complexer geworden. Bovendien zijn de bepalingen steeds ingewikkelder en meer specialistisch geworden. In de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving 2005 (RJ 272), de International Financial Reporting Standards (IAS 12) en de Amerikaanse General Accepted Accounting Principles (FAS 109) zijn regels opgenomen voor de weging en behandeling van de acute en latente belastingpositie in de jaarrekening. De vraag doet zich voor of deze regelgeving wel afdoende is voor de huidige complexe fiscale problematiek.

1. Inleiding

We hebben te maken met een relatief nieuwe wereld die zich beweegt op het snijvlak van accountancy en fiscaliteit. Het vakgebied tax assurance beoogt (een bepaalde mate van) zekerheid te bieden om de juistheid van de belastingpositie in de jaarrekening te bepalen en daarmee meer duidelijkheid te verschaffen over de werkelijke belastingschulden en -vorderingen. Dit gebeurt enerzijds op basis van de kennis van de fiscaliteit en anderzijds door het toetsten van de jaarverslaggeving aan de regelgeving.

Dit artikel is een ontdekkingsreis naar deze nieuwe wereld, waarin een specifiek voorbeeld antwoord moet geven op de vraag of de vakgebieden accountancy en fiscaliteit al voldoende op elkaar afgestemd zijn. Twee andere vragen die in deze bijdrage bijzondere aandacht krijgen, zijn: wordt uit de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving 2005 (RJ 272) wel voldoende duidelijk of en in hoeverre rekening dient te worden gehouden met de specifieke fiscale gevolgen die voortvloeien uit de bepalingen voor de aftrek ter voorkoming van dubbele belasting in het algemeen en voor de zogenaamde inhaalregeling in het bijzonder? En: als dit niet het geval is, dienen de Richtlijnen dan op deze punten te worden aangepast?

2. Latenties

Te verrekenen fiscale verliezen leiden veelal tot het opnemen van een actieve belastinglatentie; overigens pas nadat de kans is beoordeeld of deze verliezen ook echt zullen worden 'ingelopen'. Dergelijke verliezen kunnen immers in de toekomst worden verrekend met fiscale winsten, zodat de verschuldigde belasting over de jaarwinst zelf hierdoor lager uitkomt.

Als er een vaste inrichting is waarvan de resultaten worden toegerekend aan het hoofdhuis, zal men moeten bezien of er een nuancering aangebracht moet worden indien – en zo ja, in hoeverre – die fiscale verliezen zijn ontstaan als gevolg van verliezen uit de vaste inrichting. Voor de fiscale resultaten uit de vaste inrichting geldt immers veelal een regeling om dubbele belasting te

vermijden. In dergelijke situaties zullen, hoewel de toekomstige verliesverrekening bij verwachte winsten een feit zal zijn, de specifieke fiscale regels in verband met de aftrek ter voorkoming van dubbele belasting in werking treden. Dit is geregeld in de zogenoemde 'inhaalregeling'; deze zorgt voor een beperking van toekomstige aftrek ter voorkoming van dubbele belasting. Het voordeel thans (de actieve latentie voor verliesverrekening) kan dus tot een toekomstig nadeel leiden, omdat te zijner tijd geen of een lagere aftrek ter voorkoming van dubbele belasting wordt verkregen.

Voor tijdelijke verschillen, zoals goodwill bij een activa-passiva transactie, zal in de regel een latente belastingverplichting opgenomen dienen te worden indien de fiscale waardering lager is dan de commerciële. Ook hier geldt echter weer een mogelijke nuancering: dit geldt alleen indien en voor zover die tijdelijke verschillen zijn toe te rekenen aan het vaste inrichtingsresultaat. De aftrek ter voorkoming van dubbele belasting is immers gerelateerd aan het fiscale resultaat van de vaste inrichting. De effecten van aanpassingen van dat resultaat hebben dan ook weer effect op de toekomstige aftrek ter voorkoming van dubbele belasting. De toekomstig te betalen belasting wordt wellicht theoretisch hoger, maar daar tegenover staat dan weer een hogere aftrek ter voorkoming van dubbele belasting.

3. Voorkoming van dubbele belasting en inhaalregeling

Binnenlands belastingplichtigen worden in beginsel belast voor hun totale winst (generale winst), waar ter wereld deze ook is behaald. Als een ander land over de daar behaalde winst ook een belasting naar de winst heft, vergelijkbaar met de Nederlandse vennootschapsbelasting (Vpb), dan is er sprake van internationale dubbele belastingheffing. Omdat dit een onwenselijke situatie is, zijn diverse regelingen gecreëerd om daadwerkelijke dubbele heffing te voorkomen. Indien zich een dubbele heffing voordoet, kan de desbetreffende onderneming

in de meeste gevallen een vermindering van de verschuldigde Nederlandse Vpb krijgen op grond van:

- een belastingverdrag dat Nederland met een andere staat heeft gesloten;
- de Belastingregeling voor het Koninkrijk (BRK);
- het Besluit voorkoming van dubbele belasting 2001 (de eenzijdige regeling) indien de situatie niet door een van de vorige regelingen wordt gedekt.

Op grond van het Besluit voorkoming van dubbele belasting 2001 (Bvdb 2001) krijgt de onderneming vrijstelling van de Nederlandse Vpb voor zover deze Vpb betrekking heeft op de buitenlandse winst waarover ook in het andere land winstbelasting moet worden betaald. Er zijn twee methoden voor de bepaling van de vrijstelling:

- *evenredigheidsmethode*
Bij de evenredigheidsmethode wordt het winstbestanddeel dat dubbel dreigt te worden belast, volgens een evenredige toerekening van de Vpb vrijgesteld.
- *verrekeningsmethode*
Volgens de verrekeningsmethode mag de buitenlandse belasting geheel of gedeeltelijk met de Vpb-aanslag worden verrekend (tax credit).

Voor vaste inrichtingen zal de eerstgenoemde methode veelal de aangewezen systematiek zijn. De formule voor de aftrek is:

$$\text{aftrek} = \frac{\text{buitenlandse winst}}{\text{totale winst} - \text{te verrekenen verliezen}} \times \text{totale Nederlandse Vpb}$$

Doorschuiфregeling

Voor de buitenlandse winst moet in deze formule de gehele winst worden genomen die in het buitenland behaald is, berekend naar Nederlandse maatstaven (dat wil zeggen: uitgaande van op Nederlandse wetgeving gebaseerde waarderingsgrondslagen). De aftrek ter voorkoming van dubbele belasting in een bepaald jaar kan nooit méér bedragen dan de Vpb die verschuldigd zou zijn zonder de aftrek ter voorkoming van dubbele belasting. Indien de binnenlandse winst negatief is en de buitenlandse positief, zal in de bovenvermelde breuk de teller groter zijn dan de noemer. Uiteraard kan de vermindering niet groter zijn dan de verschuldigde belasting. Het bedrag van de buitenlandse winst dat hoger is dan het bedrag in de noemer, kan daarom niet gebruikt worden voor de aftrek. Het mag echter worden doorgeschoven. Wanneer er weer wel 'belastingruimte' is, kan in de teller de buitenlandse winst die in dat jaar geldt, verhoogd worden met het bedrag dat volgens de doorschuiфregeling was gestald.

Inhaalregeling

De tegengestelde situatie doet zich voor bij de inhaalregeling. Negatieve buitenlandse winst vermindert in eerste instantie de grondslag voor de Vpb-heffing en dus wordt de verschuldigde Vpb over dat jaar lager. Indien in een volgend jaar weer winst wordt genoten en direct voor het gehele bedrag ook weer aftrek ter voorkoming van dubbele belasting wordt verleend, zou er een onevenwichtige situatie ontstaan: de verliezen beïnvloeden de Nederlandse te betalen Vpb wel, maar winsten niet. Voor winsten wordt immers direct aftrek ter voorkoming van dubbele belasting verkregen. De inhaalregeling voorziet hierin door het negatieve bedrag aan buitenlandse winst van enig jaar over te brengen naar het volgende jaar. In het volgende jaar wordt het bedrag aan buitenlandse winst eerst gesaldeerd met het negatieve bedrag uit voorgaande jaren voordat een vrijstelling wordt verleend. Dit geldt alleen voor resultaten die in hetzelfde land zijn behaald.

Een verlies uit een vaste inrichting heeft dus in het jaar dat het verlies ontstaat (berekend naar Nederlandse maatstaven) invloed op het belastbare bedrag en dus op de verschuldigde belasting dan wel op de fiscaal verrekenbare verliezen. Anderzijds zorgt de inhaalregeling ervoor dat in de toekomst een vermindering van de Nederlandse Vpb weer wordt gereduceerd door aftrek ter voorkoming van dubbele belasting.

Cijfervoorbeeld

	jaar 1	jaar 2	jaar 3
Buitenlandse winst	-20	0	30
Totale winst (generale winst)	50	50	50
Belastbaar bedrag	50	50	50
Inhaal	-20	-20	0

Toelichting:

Jaar 1: de buitenlandse winst is negatief. Daarom wordt er geen faciliteit ter voorkoming van dubbele belasting verleend. De negatieve buitenlandse winst is ten laste van het Nederlands belastbaar bedrag gebracht, dat zonder deze aftrek 70 zou hebben bedragen. Het buitenlandse verlies wordt verrekend met positief buitenlands resultaat van volgende jaren. De te betalen Nederlandse belasting bedraagt (bij een tarief van stel 25%): 12,5.

Jaar 2: de buitenlandse winst is nihil. Er is geen ruimte om het buitenlandse verlies van jaar 1 met het verlies van dit jaar te verrekenen. De te betalen Nederlandse belasting bedraagt: 12,5.

Jaar 3: voor de buitenlandse winst van 30 kan in beginsel aanspraak worden gemaakt op aftrek ter voorkoming van dubbele belasting. Het buitenlandse verlies van jaar 1 is

echter nog niet verrekenend. Met de inhaalregeling wordt nu in dit jaar slechts 10 vrijgesteld. Verschuldigde belasting zonder toepassing van het Besluit voorkoming van dubbele belasting 2001 bedraagt 12,5. De vermindering ter voorkoming van dubbele belasting bedraagt: $(30-20)/50 \times 12,5 = 2,5$. Te betalen Nederlandse belasting: 10. Over de drie jaren tezamen heeft de buitenlandse winst in totaal per saldo 10 bedragen. Het totaal belastbare bedrag was 150. Verschuldigde belasting bruto 37,5. Aftrek ter voorkoming van dubbele belasting: -2,5. Effectieve heffing dus 35 (vergelijk: $12,5 + 12,5 + 10$). Dit komt overeen met 25% over de Nederlandse winst (150-10).

Met ingang van 1 januari 1995 geldt de inhaalregeling onbeperkt in de tijd. Dat betekent ook voor de toepassing van het Besluit voorkoming van dubbele belasting dat een negatief bedrag onbeperkt in de tijd kan worden gesaldeerd met een positief bedrag. De onbeperkte toepassing van de inhaalregeling hing samen met verliesverrekening in de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting. Die regeling is in 1995 verruimd. Tot dat jaar was de termijn acht jaren en vóór 1981 was dat zes jaren. Kortom, het regime van de verliesverrekening is steeds gevolgd. Dit in tegenstelling tot de herinvoering van de beperking van de 'carry forward'-verliesverrekening met ingang van 2007 tot negen jaren, terwijl de onbeperkte termijn voor de inhaalregeling gehandhaafd is gebleven.

4. Richtlijnen over latente belastingposities in het algemeen

De bepalingen voor de belastingen naar de winst zijn opgenomen in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving hoofdstuk 272, waarin allereerst verwijzingen zijn opgenomen naar het Burgerlijk Wetboek. Deze Richtlijn is zowel van toepassing op acute belastingverplichtingen en -vorderingen, als op latente belastingverplichtingen en -vorderingen. Behalve de definities in RJ 272.102 en de behandeling van acute belastingposities in RJ 272.201-203 zijn in het kader van de hier beschreven problematiek vooral de bepalingen voor de latenties van belang.

RJ 272.301: Voor alle belastbare tijdelijke verschillen dient een latente belastingverplichting te worden opgenomen.

RJ 272.306: Voor alle verrekenbare tijdelijke verschillen dient een latente belastingvordering te worden gevormd tot het bedrag waarvan het waarschijnlijk is dat er fiscale winst beschikbaar zal zijn voor de verrekening.

Latente belastingverplichtingen worden omschreven als belastingbedragen die in de toekomst voldaan

moeten worden in verband met belastbare tijdelijke verschillen. Latente belastingvorderingen zijn de in de toekomst te verrekenen belastingbedragen in verband met verrekenbare tijdelijke verschillen, beschikbare verliescompensatie of beschikbare fiscale verrekeningsmogelijkheden.

Tijdelijke verschillen ontstaan door verschillen tussen de boekwaarde van een actief of passief op de vennootschappelijke balans en de fiscale boekwaarde van dit actief of passief.

Vaak wordt de aftrek ter voorkoming van dubbele belasting als een permanent verschil aangemerkt, doordat het de verschuldigde Vpb verlaagt zonder dat het door de tijd nog een tegengesteld effect heeft. Dit moet genuanceerd worden, omdat de specifieke regelingen die bij de aftrek ter voorkoming van dubbele belasting een rol spelen, hier van toepassing zijn.

RJ 272.311: Voor beschikbare voorwaartse verliescompensatie en nog niet gebruikte fiscale verrekeningsmogelijkheden dient een latente belastingvordering te worden opgenomen voorzover het waarschijnlijk is dat er toekomstige fiscale winst beschikbaar zal zijn waarmee verliezen kunnen worden gecompenseerd en verrekeningsmogelijkheden kunnen worden benut.

Met deze regeling wordt nog eens extra benadrukt dat aan fiscaal te verrekenen verliezen een waarde dient te worden toegekend indien en voor zover er naar verwachting voldoende toekomstige fiscale winst aanwezig zal zijn, waartegen de fiscale verliezen, binnen de nieuwe termijn van negen jaar, kunnen worden verrekenend. Ook zou hier een vordering uit hoofde van de eerdergenoemde 'doorschuifregeling' onder geschaard kunnen worden indien een deel van de aftrek ter voorkoming van dubbele belasting nog niet gerealiseerd is, doch er naar verwachting in de toekomst, nadat de fiscale verliezen zijn gecompenseerd, voldoende te betalen belasting over is waartegen de aftrek ter voorkoming van dubbele belasting kan worden afgezet.

5. Een nadere analyse

Het negatieve resultaat van de vaste inrichting levert dus een bijdrage aan het fiscaal te verrekenen verlies en dus ook aan de vordering die uit dien hoofde dient te worden opgenomen. Door de inhaalregeling is dit voordeel echter slechts van tijdelijke aard. Het huidige voordeel leidt immers vanwege de regelgeving tot een toekomstig nadeel. Of anders gezegd: tot een beperking van het toekomstige voordeel (vermindering van de toekomstige aftrek ter voorkoming van dubbele belasting). Het kan niet zo zijn dat men in de jaarrekening op basis van

RJ 272.311 wel rekening houdt met het belastingvoordeel uit te verrekenen verliezen, maar niet met de toekomstige beperking van de aftrek ter voorkoming van dubbele belasting. Aangezien de te verrekenen fiscale verliezen op zich niet worden aangetast door de inhaalregeling, is het dan ook geen optie een lagere vordering uit hoofde van de te verrekenen verliezen op te nemen. Deze worden immers eerst volledig benut, vóórdat de inhaalregeling haar effect sorteert. Hoewel de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving niet expliciet iets hierover vermeldt, dient hiervoor wel een latente belastingverplichting te worden opgenomen.

Al eerder werd geconcludeerd dat er voor het verschil in goodwill op basis van RJ 272.301 een latente belastingverplichting dient te worden opgenomen voor het tijdelijke verschil uit hoofde van de afwijkende waardering commercieel en fiscaal van de goodwill. Wederom levert de aftrek ter voorkoming van dubbele belasting hier een extra complicatie op. Indien en voor zover het tijdelijke verschil bestaat uit een verschil dat is toe te rekenen aan de buitenlandse winst van de vaste inrichting, levert dit namelijk geen toekomstig te betalen belasting op. De bijvoorbeeld in de toekomst lagere afschrijving op goodwill en dus het fiscaal hogere resultaat uit dien hoofde zijn toe te rekenen aan de vaste inrichting en verhogen dus tegelijkertijd de aftrek ter voorkoming van dubbele belasting.

Neem het voorbeeld van een vennootschap die een vaste inrichting heeft die verlies genereert (dat bijdraagt aan het totaal fiscaal te verrekenen verlies van deze vennootschap), terwijl er ook waarderingsverschillen commercieel/fiscaal zijn in de activa en toerekenbaar aan deze vaste inrichting (voorbeeld: goodwill bij activa/passiva transactie). In zo'n geval zal de latente belastingpositie uiteenvallen in de volgende vier elementen:

- a. latente belastingvordering uit hoofde van te verrekenen fiscale verliezen; steeds met inschatting van de mogelijkheid de verliesverrekening te realiseren;
- b. latente belastingverplichting uit hoofde van het verschil in commerciële en fiscale waardering (van de goodwill);
- c. latente belastingvordering voor de toekomstige afname van het waarderingsverschil onder b. De winst die aan de vaste inrichting valt toe te rekenen, wordt verhoogd en daardoor ontstaat een potentieel hogere aftrek ter voorkoming van dubbele belasting;
- d. latente belastingschuld over de inhaalregeling; overigens ook met inschatting van de mogelijkheid dat deze ook werkelijk wordt aangesproken, dus alleen als de verliesverrekening is gerealiseerd; als a is geschat op 100%, dan d ook.

De elementen a en b hebben betrekking op de bepaling van de omvang van het belastbare bedrag voor de Vpb en de verschuldigde brutobelasting hierover. Deze verschillen ontstaan doordat de commerciële en fiscale winstbepaling niet gelijk zijn. De elementen c en d hebben betrekking

op de uiteindelijk verschuldigde Vpb zelf. Niet door een waarderingsverschil van de winst, maar door een aftrek op de verschuldigde belasting, wordt de Vpb beïnvloed. Het lijkt erop dat c en d noodzakelijk zijn om een volledig correcte bepaling van a en b te rechtvaardigen. Deze elementen dienen gewaardeerd te worden om de getrouwheid van de belastingpositie in de jaarrekening te kunnen waarborgen.

6. Voldoen de richtlijnen voor latenties ter zake van deze tijdelijke verschillen?

Waar in RJ 272.306 al wordt gesproken over het verplicht opnemen van een latente belastingvordering voor verrekenbare tijdelijke verschillen waarvan het waarschijnlijk is dat er fiscale winst beschikbaar zal zijn voor verrekening, heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving het nog expliciet nodig geacht in RJ 272.311 de verplichte vordering op te nemen voor de beschikbare verliescompensatie en de nog niet gebruikte fiscale verrekeningsmogelijkheden. Kennelijk zijn de te verrekenbare fiscale verliezen niet te brengen onder RJ 272.306, omdat dit hoofdstuk uitsluitend zou zien op tijdelijke waarderingsverschillen commercieel/fiscaal van de verschillende activa en passiva. De verplichting uit hoofde van de inhaalverplichting is dan om dezelfde reden niet te brengen onder RJ 272.301, terwijl saldering van de verplichting met het bedrag ingevolge RJ 272.311 om reeds genoemde redenen niet aan de orde zouden kunnen komen.

In dat geval lijkt het aan te bevelen RJ 272.311 verder te nuanceren, bijvoorbeeld door invoeging van 272.311a. Hierin zou het volgende kunnen worden opgenomen.

Indien en voor zover de fiscale verliezen uit RJ 272.311 bestaan uit buitenlandse resultaten waarvoor een regeling ter voorkoming van dubbele belasting geldt, terwijl het tevens waarschijnlijk is dat in de toekomst ook weer buitenlandse winst wordt gehaald uit de diezelfde bron, dient voor een eventuele inhaalregeling een latente belastingverplichting te worden opgenomen.

Rechtstreeks sluit hier dan ook de volgende vraag bij aan of zowel RJ 272.301 als RJ 272.306 afdoende is wanneer tijdelijke verschillen zijn toe te rekenen aan een buitenlandse winst waarvoor een regeling ter voorkoming van dubbele belasting geldt. Het tijdelijke verschil dat in de toekomst tot een belastingverplichting zou leiden, wordt immers weer gereduceerd tot nihil, omdat door een hoger buitenlands resultaat weer een grotere aftrek ter voorkoming van dubbele belasting wordt verkregen. Het hogere fiscale resultaat leidt dus primair wel tot een grotere bruto belastingschuld, maar de regelgeving ter voorkoming van dubbele belasting leidt in een later jaar ook tot een hogere aftrek op de verschuldigde belasting.

In dat laatste stuk voorziet de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving niet en de vraag is of de vordering uit hoofde van tijdelijke verschillen in waardering gesaldeerd mag worden met een vordering uit hoofde van iets wat als een fiscale faciliteit kan worden gekwalificeerd. Voor de omgekeerde situatie van een latente belastingvordering uit hoofde van RJ 272.306 geldt het bovenstaande mutatis mutandis eveneens.

7. Samenvatting en conclusies

De belastingpositie in de jaarrekening komt steeds meer in het middelpunt van de belangstelling te staan. Meerdere belanghebbende partijen hebben er aandacht voor gekregen. Reden te meer om de acute en latente belastingpositie goed op orde te hebben. De Richtlijnen voor de jaarverslaggeving geeft regels voor het al dan niet opnemen van (latente) belastingvorderingen en -verplichtingen. Specifieke fiscale regelgeving, zoals de voorkoming van dubbele belasting, vereist ook specifieke redactie van de regels die daarop betrekking hebben om te voorkomen dat de gerapporteerde balanspositie toch niet helemaal aansluit bij de fiscale realiteit.

Geconcludeerd kan worden dat er onder bepaalde omstandigheden voor de inhaalverplichting een latente belastingverplichting opgenomen moet worden, terwijl voor tijdelijke verschillen die toerekenbaar zijn aan de buitenlandse winst en waarvoor een regeling ter voorkoming van dubbele belasting geldt, naast de verplichting of de vordering uit hoofde van het tijdelijke verschil een tegengestelde vordering respectievelijk verplichting dient te worden opgenomen voor de aftrek ter voorkoming van dubbele belasting.

De Richtlijnen voor de jaarverslaggeving geven geen aanleiding om in de eerder geschetste situatie de juiste latenties in de jaarrekening op te nemen.

De fiscale regelgeving is steeds complexer geworden en de betrokkenheid van fiscalisten in het algemeen, en die van 'tax assurance'-specialisten in het bijzonder, is van toenemend belang. Daardoor zou ook in toenemende mate kunnen blijken dat er leemtes zijn in de regelgeving voor de jaarrekening.

Het hiervoor genoemde voorbeeld is geprojecteerd op de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. Het is niet ondenkbaar dat er tengevolge van deze nieuwe mix van accountancy en fiscaliteit meer voorbeelden aan het licht zullen komen, wellicht, ook onder andere verslaggevingstandaarden zoals IFRS en US GAAP. Het lijkt dan ook onvermijdelijk dat fiscalisten en/of 'tax assurance'-specialisten in de toekomst worden betrokken bij de regelgeving betreffende het jaarrekeningrecht, nu het besef is gaan leven dat de fiscale paragraaf zo belangrijk is geworden.

Verbetering van functiescheiding door middel van tools

Duncan Rentenaar en Sander Reurings, Systems & Process Assurance

Veel organisaties worstelen met de inrichting van de logische toegangsbeveiliging binnen hun ERP-systeem. Er valt dan ook nog veel te verbeteren aan de inrichting van de controletechnische functiescheidingen en/of de bewaking hiervan. Er zijn diverse tools die een bijdrage kunnen leveren aan een efficiënter en effectiever autorisatieproces. In dit artikel daarom aandacht voor de 'logische toegangsbeveiliging' en de verschillende soorten geautomatiseerde tools.

1. Inleiding

In managementletters wordt in het kader van de controle van de jaarrekening vaak een opmerking gemaakt door de IT-auditor over de inrichting van de controletechnische functiescheidingen en/of over de bewaking hiervan. Bij de cliënten van PricewaterhouseCoopers die een ERP-systeem hebben, gebeurt dit in meer dan 90% van de managementletters. Vaak blijft een zichtbare verbetering uit en keren de opmerkingen ieder jaar weer terug. De kern van de bevindingen heeft meestal betrekking op:

- uitgebreide autorisaties (toegangsrechten) voor beheerders;
- functievermenging binnen bedrijfsprocessen (gebruikers kunnen te veel achtereenvolgende stappen in een bedrijfsproces uitvoeren zonder tussenkomst van een andere gebruiker);
- onvoldoende controle op de toegekende autorisaties.

Daarnaast blijkt dat in een toenemend aantal gevallen interne medewerkers of derden misbruik maken van de aan hen bewust of onbewust toegekende rechten, bijvoorbeeld door het onttrekken van giraal geld en/of het (administratief) onttrekken van goederen aan de onderneming of instelling. Hieruit blijkt dat veel organisaties worstelen met de inrichting van de logische toegangsbeveiliging binnen hun ERP-systeem. Een veel gehoorde klacht is de complexiteit van autorisaties. Daarnaast vinden zij de inrichting en het beheer van autorisaties zeer tijdrovend.

Natuurlijk zien ook de organisaties in dat verbetering noodzakelijk is. De verplichte inrichting van adequate interne beheersingsactiviteiten die volgen uit de vernieuwde wet- en regelgeving en gedragscodes zoals Sarbanes-Oxley, Basel I/II en de Code Tabaksblad dragen hier zeker aan bij. Daarnaast spreken de fraudegevallen zoals in de media gekomen zijn en waarbij autorisaties binnen het ERP-systeem zijn misbruikt, tot de verbeelding en zorgen voor bewustwording van de risico's door functievermenging. De bereidheid is er dus wel, maar factoren als complexiteit en tijd blijven een struikelblok.

Verbetering door middel van tools kan een oplossing zijn. Deze tools kunnen onder voorwaarden een bijdrage leveren aan een efficiënter en effectiever autorisatieproces.

In dit artikel wordt kort aangegeven wat onder logische toegangsbeveiliging kan worden verstaan. Daarnaast wordt ingegaan op de verschillende soorten geautomatiseerde tools, de voorwaarden hiervoor en de verschillende fasen van tools. Ten slotte worden de voordelen en toegevoegde waarde beschreven van het inzetten van tools voor het inrichten van de logische toegangsbeveiliging.

2. Functiescheiding

ERP-systemen zoals SAP R/3 en Oracle ondersteunen de primaire bedrijfsprocessen. Mede door het geïntegreerde karakter zijn organisaties, voor hun interne en externe informatievoorziening, steeds afhankelijker van deze systemen. Om de kwaliteit te waarborgen zijn interne beheersingsmaatregelen, die gericht zijn op volledigheid, juistheid, validiteit en autorisatie, essentieel.

In het verleden lag de aandacht bij het inrichten van een ERP-systeem op het werkend krijgen van de processen. Aandacht voor geautomatiseerde beheersingsmaatregelen (autorisaties en geprogrammeerde applicatiecontroles) was er in veel gevallen nauwelijks. Pas de laatste jaren is hierin verandering gekomen. Interne beheersing staat hoog op de agenda. Voor iedere organisatie is het van belang de risico's op waarde in te schatten en maatregelen te treffen om de risico's te beheersen.

Functiescheiding is een van die maatregelen. Bij functiescheiding worden de verantwoordelijkheden verdeeld en worden er tegengestelde belangen gecreëerd. Deze methode voorkomt fraude en onnodige fouten. Wanneer de functies vervolgens allemaal een eigen autorisatie krijgen in het ERP-systeem, is er sprake van een geautomatiseerde continu werkende preventieve maatregel. De inrichting van autorisaties is bovendien van belang voor het correct werken van de geprogrammeerde

applicatiecontroles. Want, wat is bijvoorbeeld de toegevoegde waarde van de inrichting van 3-way matching (aansluiting inkooporder, goederenontvangst en factuurontvangst) indien er gebruikers zijn die toegang hebben tot de drie genoemde activiteiten? Toch is het bewaken van kritische combinaties alleen niet voldoende. Ook enkelvoudige activiteiten zoals het aanmaken van een betaalbestand of gebruikersonderhoud zijn niet zonder risico en daarom moet hier zorgvuldig mee worden omgegaan.

Adequate beheersing van autorisaties

Voor een adequate beheersing van autorisaties gelden de volgende stappen:

- Stap 1. Richt de profielen in.
- Stap 2. Ken de profielen aan eindgebruikers toe en verwijder de profielen die niet meer gebruikt mogen worden.
- Stap 3. Bewaak de adequate functiescheiding continu.

Adequate beheersing van autorisaties is complex. Helaas wordt de juiste toepassing van controletechnische functiescheidingen en toekenning onvoldoende gecontroleerd. Organisaties hebben vaak onvoldoende middelen om de functiescheiding te bewaken en zoeken hun oplossing in eigen ontwikkelde overzichten. Dit is complex en tijdrovend. Het doel is duidelijk: het moet niet alleen beter, maar ook efficiënter.

3. Tools

Algemeen

Het is ook de softwareleveranciers niet ontgaan dat organisaties met de complexiteit en inrichting van autorisaties worstelen. De afgelopen jaren hebben diverse softwareleveranciers tools ontwikkeld die organisaties ondersteunen bij het identificeren van de conflicten ten aanzien van functiescheiding. Met de identificatie van conflicten heeft de organisatie de mogelijkheid de probleempunten gericht aan te pakken en op te lossen (get clean). De volwassenheid van deze tools is in korte tijd enorm gegroeid. Een aantal tools gaat zelfs zover dat zij de eerder genoemde drie stappen volledig ondersteunen. En hiermee zien we een verschuiving ontstaan van detectieve maatregelen naar preventieve maatregelen (stay clean).

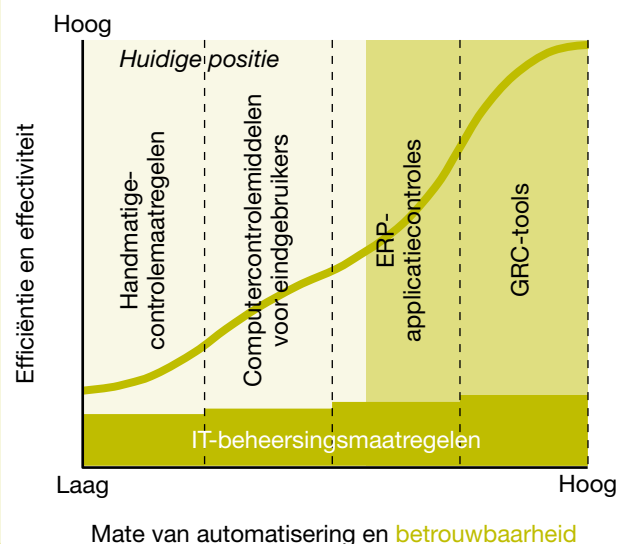
Tools zijn een effectief en efficiënt hulpmiddel bij de beheersing van autorisaties. De valkuil is echter het moment van aanschaf en inrichting. 'A fool with a tool remains a fool'. De toegevoegde waarde van tools is sterk afhankelijk van de volwassenheid van de organisatie. Wat is bijvoorbeeld de toegevoegde waarde van een tool waarmee de controle-technische functiescheiding

automatisch wordt beoordeeld indien vaststaat dat de functiescheiding grote manco's vertoont? De tool dient op dat moment alleen als leidraad voor het identificeren van de problemen. Immers, als de problemen groot zijn, kiezen organisaties veelal voor een volledige herinrichting van de autorisaties. Dit zijn vaak omvangrijke projecten waarbij de toegevoegde waarde van de tool tijdens de herinrichting in de meeste gevallen beperkt is. Van een efficiëntere beheersing is nog geen sprake. Om voor aanschaf van deze tools inzicht te krijgen in de volwassenheid van de organisatie is een onafhankelijke autorisatiereview geen overbodige luxe.

Organisatievolwassenheid

In dit artikel wordt gesteld dat naar mate de intensiteit en volwassenheid van automatisering binnen een organisatie toeneemt, er een verschuiving ontstaat in het type van de toegepaste interne controleactiviteit en de wijze waarop de optimale effectiviteit en efficiency wordt bereikt. Zie figuur 1.

Figuur 1

In de beginfase gebruiken veel organisaties handmatige controlemaatregelen en computercontrolemiddelen voor eindgebruikers, zoals maatregelen met behulp van Excel. Echter, het gebruik hiervan waarborgt over het algemeen onvoldoende de betrouwbaarheid en exclusiviteit van de gegevens. Naarmate de complexiteit toeneemt, wordt steeds meer gesteund op de controlemaatregelen binnen het ERP-systeem (waaronder autorisaties). Naar mate organisaties meer gebruikmaken van deze controlemaatregelen zetten zij diverse tools in om de efficiency en effectiviteit te verbeteren.

De IT General Controls, ook wel IT-beheersingsmaatregelen genoemd, vormen een belangrijke voorwaarde voor een adequate werking van de overige controleactiviteiten. IT-beheersingsmaatregelen zijn

controlemaatregelen die de continue, betrouwbare werking van de applicatiecontroles (inclusief autorisaties) waarborgen. Hierbij kan worden gedacht aan onder andere veranderingsmanagement, beheer en continuïteitsplanning. Door de adequate werking van de IT-beheersingsmaatregelen neemt het aandeel hiervan langzaam toe.

In dit artikel blijven de IT-beheersingsmaatregelen verder buiten beschouwing.

Het lichte vlak in figuur 1 geeft de positie weer waarin het grootste deel van de organisaties (ongeveer 80%) zich bevindt. Dit geeft aan dat er nog steeds onvoldoende gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid geautomatiseerde controleactiviteiten toe te passen. Dit wordt bevestigd door diverse onderzoeken waaruit blijkt dat 75% van de totale controleactiviteiten als handmatig zijn te kwalificeren.

Door de toenemende kennis ten aanzien van geautomatiseerde controleactiviteiten binnen ERP-systemen stijgt het volwassenheidsniveau van de organisaties snel. Deze stijgende volwassenheid in combinatie met de sterke wens om de administratieve lastendruk te verlagen, heeft tot (positief) gevolg dat de aandacht voor tools toeneemt.

Soorten tools en functionaliteit

Er zijn veel verschillende tools verkrijgbaar die de stappen in het autorisatieproces ondersteunen. De tools bestaan in vele vormen en een eenduidige indeling is moeilijk te maken. Wel kan een onderverdeling gemaakt worden naar de wijze waarop de gegevens worden verzameld: offline en online tools.

Offline tools zijn applicaties die geen directe verbinding hebben met de ERP-systemen. Door het downloaden van relevante tabellen uit de ERP-systemen en het importeren van deze tabellen in de tool kunnen autorisatieanalyses uitgevoerd worden. De analyse bestaat uit het toetsen van testcases waarin kritische activiteiten of kritische combinaties (functievermenging) zijn opgenomen. Juist deze testcases vormen de basis van de tool. Deze offline tools zijn vooral geschikt om functievermenging te identificeren. De gedetailleerde resultaten bieden de mogelijkheid te focussen op de probleempunten en deze gericht op te lossen (get clean). De controleactiviteiten zijn reactief maar in enkele gevallen kunnen deze tools preventief werken door middel van 'what if'-scenario's. Dit houdt in dat vooraf getest wordt wat de impact is op de functiescheiding indien toekenning van een specifiek profiel plaatsvindt. Omdat de tool geen directe verbinding heeft met de ERP-systemen, is de kwaliteit van het resultaat afhankelijk van de laatste download en import van gegevens. Om deze reden zijn offline tools minder geschikt als preventieve maatregel en continue controle (stay clean).

Online tools hebben wel een directe verbinding met het ERP-systeem waardoor ze beschikken over recente gegevens (minimale vertraging). De testcases waarin kritische activiteiten of kritische combinaties zijn opgenomen, vormen ook hier de basis van de tool maar ondersteunen de toepassing van preventieve maatregelen in het volledige autorisatieproces (stay clean). Er is sprake van continue controle en procesoptimalisatie.

Mogelijkheden online tools

Enkele specifieke mogelijkheden van online tools zijn:

- *toetsen functiescheiding bij de inrichting van de profielen*
Tijdens de ontwikkeling genereert de tool een melding op het moment dat een conflicterende activiteit in een profiel terecht komt.
- *verzorgen en afwikkelen van de aanvragen van gebruikers*
Met behulp van workflowprocedures worden de autorisatieaanvragen geoptimaliseerd. Beoordeling van functiescheiding, goedkeuring door verantwoordelijke medewerker en daadwerkelijke verwerking in het systeem vindt geautomatiseerd plaats.
- *documenteren niet-functiescheiding*
In enkele gevallen is functiescheiding niet mogelijk in verband met het beperkte aantal medewerkers op een afdeling. Op dat moment bestaat de mogelijkheid om dit te documenteren in de tool inclusief vastlegging van de mitigerende controlemaatregel.
- *bewaken van feitelijk opgetreden conflicterende activiteiten*
Nadat de activiteit heeft plaatsgevonden genereert de tool een melding en stuurt deze naar de risico-verantwoordelijke met verwijzing naar de betreffende (individuele transactie). Hij/zij kan de uitgevoerde activiteit analyseren en beoordelen. Het gaat hier om een detectieve controle die toegepast wordt in gevallen waarbij toepassing van adequate functiescheiding niet mogelijk is (zie vorig punt).
- *continue controle van aan gebruikers toegekende autorisaties*
Tools bieden steeds vaker de mogelijkheid om bovengenoemde activiteiten te ondersteunen voor meerdere (verschillende) ERP-systemen tegelijkertijd. Dit is zeker niet onbelangrijk, omdat organisaties vaak gebruikmaken van meerdere ERP- en verwante systemen (bijvoorbeeld SAP voor de processen inkoop, magazijn, verkoop en financiën, Peoplesoft voor HR-processen en Hyperion voor de consolidatie). Door de integratie van systemen wordt het steeds vaker noodzakelijk autorisaties niet alleen per systeem te bekijken en te beoordelen, maar integraal met alle relevante informatiesystemen. Immers, wanneer een

functie bijvoorbeeld toegang heeft tot verschillende systemen, kan dit leiden tot vergaande bevoegdheden om bedrijfstransacties zelfstandig uit te voeren, met alle genoemde risico's van dien.

Voorbeelden

Voorbeelden van tools ter ondersteuning van het autorisatieproces zijn:

- Approva
- CSI
- SAP GRC Access Controls
- Oracle Internal Controls Manager

GRC-tools

Governance Risk en Compliance (GRC) is de paraplu waaronder een aantal onderdelen schuilen die bijdragen aan een betere interne beheersing van de organisatie. Een van de geautomatiseerde GRC-tools die specifiek is gericht op ERP-systemen, heeft betrekking op functiescheiding, zoals in dit artikel behandeld is. Andere voorbeelden van geautomatiseerde tools voor ERP-systemen die schuilgaan onder de GRC-papaplu zijn gericht op geautomatiseerde applicatiecontroles en handmatige controles. Deze tools bieden eveneens interessante mogelijkheden om tot een zeer efficiënte en effectieve (geautomatiseerde) controleomgeving te komen.

4. Conclusie

De toegevoegde waarde van tools wordt in belangrijke mate bepaald door de volwassenheid van de organisatie. Inzet binnen een onvoldoende volwassen organisatie kan leiden tot inefficiëntie en hogere kosten. Daarnaast is toepassing van de juiste testcases van groot belang. Het gebruik van standaard meegeleverde testcases kan voldoen, maar sluit vaak niet helemaal aan op de daadwerkelijke inrichting van de bedrijfsprocessen binnen de organisatie. Toetsing op toepasbaarheid van deze testcases en aanvulling met maatwerkactiviteiten is noodzakelijk om te komen tot een betrouwbaar resultaat.

De inzet van tools heeft een positief effect op de efficiency en effectiviteit van de interne beheersing. Een belangrijk voordeel is de verschuiving van detectieve handmatige activiteiten naar preventieve geautomatiseerde activiteiten. Het draagt bij aan het verminderen van de risico's door inrichting van adequate functiescheiding, optimaliseert het autorisatieproces en verlaagt daarbij de administratieve lasten. Door de preventieve activiteiten en continue controle krijgt men direct inzicht in de resultaten en uitzonderingen waarmee management by exception kan worden gerealiseerd. De mogelijkheid om dit voor meerdere systemen gelijktijdig te kunnen uitvoeren is een goede ontwikkeling die bijdraagt aan een volwassen oplossing.

Nieuw tuchtrecht voor accountants

Herbert Reimers, NautaDutilh

Hoewel het accountantstuchtrecht al uitstekend functioneerde, is het tegen het licht gehouden voor mogelijke verbeterpunten. Hierop is een wetsvoorstel ingediend waarmee betrokkenen nu kunnen instemmen. In dit artikel meer over het accountantstuchtrecht en de verbeterpunten in het wetsvoorstel.

1. Inleiding

In 2006 is de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) in werking getreden, waarmee een kwaliteitsslag ingezet is. De wetgever heeft zich daarbij voorgenomen om ook het accountantstuchtrecht een extra kwaliteitsimpuls te geven. Daartoe is op 15 december 2005 een wetsvoorstel ingediend bij de Tweede Kamer. Pas op 4 december 2007 is dit aan de Eerste Kamer voorgelegd. In deze lange periode is aan een aantal dringende bezwaren tegen het oorspronkelijke wetsvoorstel al tegemoetgekomen. Inmiddels ligt er een wetsvoorstel, waarmee alle betrokkenen kunnen instemmen. De verwachting is dat het nieuwe tuchtrecht in de loop van 2008 in werking kan treden.

2. Achtergronden

De accountant heeft een belangrijke rol bij het toevoegen van waarde aan financiële informatie. Vanwege het publieke belang hiervan zijn er diverse wetten ingevoerd die de toelating tot het accountantsberoep en het toezicht op de accountantsorganisaties reguleren voor een kwalitatief hoogwaardige beroepsuitoefening. Daarnaast hebben ook de beroepsorganisaties van accountants, het NIVRA (Het Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants) en de NOvAA (de Nederlandse Orde van Accountants-Administratieconsulenten) regelgeving ingevoerd die hetzelfde doel nastreeft. Een van de onderdelen van dit palet van kwaliteitsbewaking is het accountantstuchtrecht. Vanwege het publieke belang van de goede beroepsuitoefening is dit wettelijk geregeld. Het tuchtrecht dient vooral ter verbetering van de beroepsuitoefening en pas in tweede instantie ter genoegdoening van de klager. De verbetering zit opgesloten in de preventieve werking die richting de beroepsgenoten uitgaat van de dreiging van het tuchtrecht. Publicatie van de uitspraken draagt daaraan bij. Daarnaast is het een krachtig signaal richting de maatschappij dat inbreuken door accountants op de beroepsregels niet getolereerd worden. Voor de beroepsgroep van accountants is het tuchtrecht van belang omdat op deze wijze de reputatie van de beroepsgroep wordt beschermd tegen inbreuken door beroepsgenoten. Bij het tuchtrecht vindt een toetsing plaats aan de minimumnormen van kennis en deskundigheid zoals die van accountants kan worden verwacht.

Alle klachten over beroepsmatig handelen kunnen aan de tuchtrechter worden voorgelegd.

3. De Accountantskamer als tuchtrechtelijke instantie

Het nieuwe tuchtrecht brengt ook een nieuwe tuchtrechtelijke instantie met zich mee: de Raden van Tucht wordt opgevolgd door de Accountantskamer. Deze nieuwe instantie wordt ondergebracht bij de rechtbank Lelystad-Zwolle. Een belangrijke wijziging ten opzichte van het oude tuchtrecht is de samenstelling van de Accountantskamer. Er is gekozen voor een combinatie tussen leden van de rechterlijke macht en accountants. De reden hiervoor is dat er voor een eerlijke tuchtrechtspraak een onafhankelijke en onpartijdige behandeling nodig is. Leden van de rechterlijke macht zijn als deskundigen op het gebied van de rechtspraak de aangewezen personen om een eerlijke rechtsvinding en een onafhankelijke en onpartijdige behandeling te waarborgen. Omdat het oordeel ziet op de beroepsuitoefening van de accountant, is de inbreng van deskundigen op het terrein van de accountancy uiteraard ook noodzakelijk. Bij de Raden van Tucht hadden de leden met accountantsdeskundigheid de overhand, bij de Accountantskamer bestaat de meerderheid van de leden uit leden van de rechterlijke macht. Naast voornoemde veranderingen ligt ook de financiering van het tuchtrecht niet meer bij de beroepsorganisaties, maar bij het Ministerie van Financiën en worden de leden van de Accountantskamer bij Koninklijk besluit benoemd.

4. De procedure rond een tuchtklacht

Het nieuwe tuchtrecht is gebaseerd op de gedachte dat een klager zich eerst tot zijn accountant richt met zijn klacht. Daarvoor zullen de beroepsorganisaties een klachtenregeling in het leven roepen. Deze klachtenregeling kan ofwel bij het accountantskantoor van de accountant tot een zorgvuldige behandeling van de klacht leiden, of tot behandeling bij een door de beroepsorganisaties ingesteld interne klachteninstantie. Indien de klager niet tevreden is met de uitkomsten van de behandeling door deze interne klachteninstantie kan een klacht ingediend worden bij de Accountantskamer.

Een ieder kan een klacht bij de Accountantskamer schriftelijk en voorzien van alle relevante stukken indienen. Daarbij is een griffiegeld verschuldigd van op dit moment € 70,-. Vanwege het publieke belang bij een goede beroepsuitoefening zal de Accountantskamer een klacht in beginsel ook bij het ontbreken van een belang van de klager in behandeling nemen.

Het is niet verplicht om voorafgaand aan het indienen van de tuchtklacht de procedure op basis van de klachtenregeling te hebben doorlopen. De Accountantskamer kan de klacht echter voordat deze in behandeling wordt genomen, doorverwijzen naar de klachteninstantie die door de beroepsorganisaties is aangewezen. Dit zal de Accountantskamer doen als ze denkt dat dit zinvol is. De Accountantskamer heeft hier de nodige beleidsruimte. Na de behandeling bij deze klachteninstantie kan de klager de klacht opnieuw indienen bij de Accountantskamer. Als de Accountantskamer meent dat het bijvoorbeeld een principiële kwestie betreft of een kwestie waarbij snel een tuchtrechtelijk oordeel gewenst is, zal zij veelal niet doorverwijzen.

De procedure bij de Accountantskamer kent een verplichte zitting en optioneel een schriftelijke stukkenwisseling die aan de zitting voorafgaat. Vertegenwoordiging door een advocaat is mogelijk, maar niet verplicht. De Accountantskamer heeft de mogelijkheid om getuigen en deskundigen op te roepen.

Rechtszitting

De zitting is in beginsel openbaar, maar de Accountantskamer kan bepalen dat de zitting achter gesloten deuren plaatsvindt. Dat kan indien een openbare behandeling een goede rechtspleging of de belangen van betrokken accountant of de klager te veel zou schaden. De Accountantskamer is onafhankelijk en aan niemand verantwoording verschuldigd. Doordat de zitting in beginsel in de openbaarheid plaatsvindt en de Accountantskamer altijd in het openbaar uitspraak doet, kan het publiek kennismaken van de uitspraak. Door dit openbare karakter wordt het onderzoek ter terechtzitting en dus ook de Accountantskamer controleerbaar, wat een eerlijke rechtsvinding dient. Dit principe is ook vastgelegd in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM).

5. Het bereik van het tuchtrecht

Het tuchtrecht heeft tot doel de kwaliteit van de beroepsuitoefening te waarborgen. Deze normen voor kwaliteit zijn grotendeels in wet- en regelgeving vastgelegd die voor accountants is opgesteld. Bij inbreuken op deze wet- en regelgeving of enig ander handelen of nalaten in strijd met een goede beroepsuitoefening, kan een tuchtklacht worden ingediend. In de meeste gevallen

heeft een tuchtklacht betrekking op een overtreding van de Verordening gedragscode (VGC). De VGC is in werking getreden per 1 januari 2007. Met die inwerkingtreding is het bereik van de voor accountants geldende fundamentele beginselen gewijzigd. In de VGC worden fundamentele beginselen genoemd, zoals integriteit, objectiviteit, deskundigheid en zorgvuldigheid, geheimhouding en professioneel gedrag. Deze beginselen zijn van toepassing op alle RA's en AA's; ook als zij niet als accountant werkzaam zijn. Onder de regelgeving voor 1 januari 2007 kende de fundamentele beginselen een beperkter bereik en richtten zij zich met name op de groep van RA's en AA's die ook daadwerkelijk als accountant optraden. Naast klachten over inbreuken op de VGC gaan klachten ook vaak over een inbreuk op de Nadere voorschriften controle- en overige standaarden (NV COS). Deze standaarden zien op de uitoefening van de accountantswerkzaamheden in de praktijk.

6. Sancties

De Accountantskamer kan, als zij de klacht gegrond verklaart, sancties opleggen.

Sancties

In toenemende zwaarte zijn de sancties die de Accountantskamer kan opleggen:

- schriftelijke waarschuwing;
- schriftelijke berisping;
- tijdelijke doorhaling van de inschrijving in het RA/AA- en Wta-register voor hoogstens één jaar;
- doorhaling van de inschrijving in het RA/AA- en Wta-register;
- geldboete van maximaal € 4.500.

Als bijkomende sanctie kan de Accountantskamer beslissen dat de uitspraak openbaar gemaakt wordt.

De geldboete is een sanctie die onder het oude tuchtrecht nog niet bestond. Deze geldboete kan gezamenlijk met een van de andere sancties worden opgelegd. Doorhaling van de inschrijving heeft tot gevolg dat het accountantsberoep gedurende de periode van doorhaling niet uitgeoefend kan worden. Bij niet-tijdelijke doorhaling wordt de inschrijving definitief beëindigd. De Accountantskamer bepaalt de termijn waarbinnen de betrokken accountant niet opnieuw in het register ingeschreven kan worden. Deze termijn bedraagt ten hoogste tien jaar. Indien de accountant zich na die termijn opnieuw wil laten inschrijven, moet hij aan alle voorwaarden voldoen die op dat moment aan inschrijving worden gesteld.

De Accountantskamer heeft tevens de mogelijkheid om gedurende de procedure in bijzondere gevallen bij wijze van voorziening de inschrijving van de betrokken accountant tijdelijk door te halen. Dit kan voor een periode van maximaal zes maanden, eenmalig te verlengen met nog eens ten hoogste zes maanden. De doorhaling is

mogelijk indien er zwaarwegende openbare belangen in het geding zijn of indien strafvervolgning ter zake van een misdrijf tegen de accountant loopt en dit de uitoefening van het accountantsberoep raakt. De tijdelijke doorhaling vervalt indien de Accountantskamer een uitspraak in de tuchtrechtzaak heeft gedaan.

7. Hoger beroep

Tegen de uitspraak van de Accountantskamer staat voor zowel de klager als de betrokken accountant hoger beroep open bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb). De termijn voor het indienen van het hoger beroep bedraagt zes weken na het verzenden van de uitspraak door de Accountantskamer. Als hoger beroep is ingesteld, wordt de werking van de opgelegde maatregel geschorst. Bij het hoger beroep vindt geen schriftelijke stukkenuitwisseling voorafgaand aan de zitting plaats. Als het CBb het hoger beroep gegrond verklaart, neemt het CBb zelf een nieuwe beslissing of verwijst terug naar de Accountantskamer om een nieuwe uitspraak te doen met inachtneming van de uitspraak van het CBb. De door het CBb mogelijk op te leggen maatregelen zijn dezelfde als de Accountantskamer kan opleggen.

Ook het CBb kan op dezelfde wijze als de Accountantskamer de inschrijving van de betrokken accountant bij wijze van voorziening tijdelijk door halen. De tijdelijke doorhaling vervalt indien door het CBb uitspraak in de tuchtrechtzaak is gedaan.

De Accountantskamer draagt de zorg voor de tenuitvoerlegging van de uitspraken van de Accountantskamer en het CBb.

8. Samenvatting

Hoewel het accountantstuchtrecht al uitstekend functioneerde, is in vervolg op de evaluatie van de accountantswetgeving in 2001 ook het accountants-tuchtrecht tegen het licht gehouden om mogelijke verbeterpunten te ontdekken. Op het gebied van de schijn van onpartijdigheid kon verbetering plaatsvinden door:

- de financiering van de tuchtrechtspraak niet meer via de beroepsorganisaties te laten lopen, maar via het Ministerie van Financiën;
- de meerderheid van de leden van het tuchtgerecht uit leden van de rechterlijke macht te laten bestaan; en
- de leden van het tuchtgerecht bij Koninklijk Besluit in plaats van bij Ministerieel Besluit te laten benoemen.

In het wetsvoorstel tuchtrechtspraak accountants zijn deze verbeterpunten gerealiseerd en wordt de tuchtrechtspraak ondergebracht bij de nieuw op te richten Accountantskamer. Daarnaast is de tuchtrechtprocedure verbeterd doordat voorafgaand aan de procedure bij de Accountantskamer een extra interne klachtenprocedure wordt toegevoegd, wat de mogelijkheid biedt aan klachten op een laagdrempelige manier gehoor te geven.

Nadere voorschriften permanente educatie 2007 nader toegelicht

Iris Calmes, Assurance

Per 1 januari 2007 zijn de Nadere voorschriften permanente educatie gewijzigd. De doelstelling van deze nadere voorschriften, “het constant op peil houden van de deskundigheid in de breedte en de diepte”, blijft de zelfde. Er is wel een aantal zaken aangescherpt, die in dit artikel worden uitgelicht.

1. Inleiding

In 1995 zijn voor het eerst nadere voorschriften inzake permanente educatie vastgesteld. Deze voorschriften zijn per 1 januari 2004 aangescherpt. Het NIVRA heeft zich geëngesteld de regels van de International Federation of Accountants (IFAC) te implementeren. In dit kader is de International Education Standard 7 (IES7) van belang. De nadere voorschriften zijn per 1 januari 2007 op IES7 aangepast. Zoals in IES7 staat, moet in beginsel iedere registeraccountant, ongeacht de functie die hij uitoefent, activiteiten verrichten voor permanente educatie (PE). Daarnaast schrijft IES7 verificatie van de PE-activiteiten door de beroepsorganisatie voor. Dit wordt in de nadere voorschriften per 1 januari 2007 onder meer bewerkstelligd door het volgen van cursussen bij erkende (onderwijs)instellingen en het verplicht stellen van online-registratie bij het NIVRA.

2. Belangrijke wijzigingen

Zoals al kort genoemd is, is er in de voorschriften die nu gelden, een aantal wijzigingen doorgevoerd. De verplichting om de deskundigheid op peil te houden, geldt nu expliciet voor iedere registeraccountant. Tegelijkertijd wordt er voor de verschillende groepen accountants een verschillende invulling aan de activiteiten gegeven waarmee aan de verplichting tot permanente educatie kan worden voldaan.

Per drie jaar moeten minimaal 120 PE-punten behaald worden. Dit geldt voor alle registeraccountants. Voor de openbaar accountants, intern accountants en overheidsaccountants ligt het zwaartepunt van de activiteiten op de zogenoemde gestructureerde (ofwel aantoonbare) activiteiten zoals het volgen van cursussen en seminars, deelname aan vaktechnische commissies en het schrijven van artikelen. Met deze activiteiten kunnen maximaal 90 PE-punten per drie jaar behaald worden. Voor de accountant in business geldt dat hij maximaal 60 PE-punten per drie jaar kan behalen met ongestructureerde (lees: zelfstandig uit te voeren) activiteiten zoals zelfstudie of ‘training on the job’.

Verder is in de Nadere voorschriften die vanaf 1 januari 2007 gelden, de erkende (onderwijs)instelling

geïntroduceerd: de groep openbaar, overheids- en intern accountants moeten de helft van hun cursussen die als PE-activiteit worden opgevoerd, volgen bij een erkende instelling. In de praktijk komt dit erop neer dat maximaal 45 PE-punten per drie jaar worden behaald via een erkende instelling. Let wel: voor de groep accountants in business geldt deze verplichting in het geheel niet!

Erkende (onderwijs)instelling

Een erkende onderwijsinstelling is een instelling die door het NIVRA een erkenning heeft ontvangen voor het verzorgen van permanente educatie.

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. is zo'n erkende instelling. Doel van de erkenning door het NIVRA is het inbouwen van waarborgen voor de kwaliteit van de cursussen die registeraccountants volgen om te voldoen aan de PE-verplichting. De erkenning brengt daarom vereisten met zich mee met betrekking tot administratieve procedures rond cursussen en op het gebied van de kwaliteit van trainingsmaterialen en de docenten die een cursus geven. Overigens geldt het label ‘erkende cursus’ alleen voor cursussen die daadwerkelijk bij het NIVRA zijn aangemeld in het daartoe bestemde cursusregistratiesysteem.

Overigens staat het uitreiken van deelnamecertificaten aan een training los van de erkende onderwijsinstelling. In het kader van de aantoonbaarheid van permanente educatie staat het een ieder vrij om een certificaat uit te reiken aan het eind van een training.

3. Wat verandert niet

PE-activiteiten dienen binnen het vakgebied van accountancy te liggen en hebben daarmee een overwegend vaktechnisch karakter. Het vakgebied mag in brede zin worden beschouwd, dus ook cursussen op het gebied van fiscaal recht en strategisch management worden hiertoe gerekend. Het accent van de activiteiten dient te liggen op onderwerpen die van belang zijn voor de dagelijkse beroepsuitoefening van de accountant. Ook het verwerven van kennis en vaardigheden op

andere voor de accountant relevante gebieden zoals managementvaardigheden vallen binnen het kader van de PE-verplichting.

Verder is en blijft de individuele accountant verantwoordelijk voor de registratie van zijn PE-activiteiten.

Deelnamecertificaat

Met een deelnamecertificaat van een training kan een registeraccountant aantonen dat hij bij een training aanwezig is geweest.

Kort nieuws

1. Verslaggeving

1.1 RJ-Uiting 2008-1: Richtlijn 271, alinea 101 'toestaan IAS 19 voor verslaggeving over beloningen in de vorm van pensioenen en dergelijke'

Op 24 januari 2008 is RJ-Uiting 2008-1 gepubliceerd. Het betreft een wijziging in RJ 271 'Personeelsbeloningen'. De Raad staat toe dat ondernemingen vanaf 1 januari 2007 de onder US GAAP, IFRS of IFRS zoals aanvaard door de Europese Unie van toepassing zijnde standaarden voor pensioenen en andere 'post retirement benefits' toepassen in plaats van paragraaf 3 van hoofdstuk 271 'Personeelsbeloningen', mits sprake is van een integrale en consistente toepassing van deze standaarden. Dit geldt alleen voor rechtspersonen die eveneens – voor interne of externe doeleinden – een balans en winst-en-verliesrekening opstellen op basis van US GAAP, IFRS of IFRS zoals aanvaard binnen de Europese Unie. De eerste toepassing van deze gewijzigde alinea is een wijziging van de grondslagen en dient te worden verwerkt in overeenstemming met hoofdstuk 140 'Stelselwijzigingen'. Deze aanpassing is onmiddellijk van kracht voor verslagjaren die aanvangen op of na 1 januari 2007. Om onmiddellijke toepassing mogelijk te maken, is deze aanpassing direct in definitieve vorm uitgebracht.

1.2 RJ-Uiting 2007-9 Richtlijn 'Overgangsbepalingen hoofdstuk 290 Financiële instrumenten'

Op 7 december 2007 is RJ-Uiting 2007-9 Richtlijn 'Overgangsbepalingen hoofdstuk 290 Financiële instrumenten' gepubliceerd. De grondslagen die een rechtspersoon voor de verwerking, waardering en presentatie van financiële instrumenten op grond van hoofdstuk 290 (2007) toepast, kunnen verschillen van de grondslagen die zijn toegepast in de voorgaande jaarrekening. Tevens kunnen zich praktische problemen voordoen bij hedge accounting en de eerste waardering en classificatie van financiële instrumenten bij eerste toepassing van de grondslagen op grond van het vernieuwde hoofdstuk 290. Ter verduidelijking van deze problematiek heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving RJ-Uiting 2007-9 uitgebracht.

De toepassing van deze overgangsbepaling betekent voor een rechtspersoon met een boekjaar dat gelijk is aan het kalenderjaar en die hoofdstuk 290 (2007) in de jaarrekening over 2008 voor het eerst toepast, dat:

- de rechtspersoon de eerste waardering en classificatie van financiële instrumenten die vóór 1 januari 2007 zijn aangegaan, niet hoeft te herzien op basis van hoofdstuk 290 (2007);
- een herziening van de eerste waardering en classificatie van financiële instrumenten die vóór 1 januari 2007 zijn aangegaan wel is toegestaan. Indien voor herziening wordt gekozen, dient dat voor alle financiële instrumenten consistent plaats te vinden. Eventuele

waarderings- en classificatieverschillen dienen als rechtstreekse vermogensmutatie per 1 januari 2007 te worden gepresenteerd. Naast het aanpassen van de vergelijkende cijfers over 2007 dienen de effecten op het openingsvermogen per 1 januari 2007 en het resultaat over 2007 afzonderlijk te worden toegelicht; en

- alle financiële instrumenten die vanaf 1 januari 2007 zijn aangegaan volgens de regels van hoofdstuk 290 (2007) dienen te worden verwerkt.

De overgangsbepalingen zijn onmiddellijk van kracht voor verslagjaren die op of na 1 januari 2008 beginnen. Eerdere toepassing is toegestaan. Om onmiddellijke toepassing mogelijk te maken, zijn deze overgangsbepalingen direct in definitieve vorm uitgebracht.

1.3 Veel reacties op SME Standard – respondenten zijn gematigd positief

In totaal 160 organisaties en personen hebben commentaar geleverd op de Exposure Draft 'IFRS for Small and Medium-sized Entities'. Zoals te verwachten, hebben vooral accountants, hun beroepsorganisaties en 'Standard Setters' gereageerd. Daarnaast zijn er ook veel commentaarbrieven binnengekomen vanuit het bedrijfsleven (van onder andere IBM en BHP Billiton), van universiteiten, en van diverse andere organisaties (zoals UNCTAD). Verder is er sprake van een brede geografische spreiding. De commentaren zijn afkomstig uit alle hoeken van de wereld: van Finland tot China, en van Indonesië tot Brazilië.

Is deze massale respons een signaal voor de IASB om op de ingeslagen weg verder te gaan? Dat is nog maar de vraag. Natuurlijk geeft dit blijk van interesse voor de SME Standard, maar tegelijkertijd leren de vele commentaarbrieven ons dat er nog een lange weg te gaan is. De teneur van de commentaren is weliswaar gematigd positief, maar in vrijwel alle reacties staat dat verdere vereenvoudigingen ten aanzien van waardering, verwerking en toelichting worden aanbevolen dan wel vereist. De IASB wordt daarmee uitgedaagd om verder te gaan met de ontwikkeling van IFRS gericht op niet-beursfondsen, maar dan wel op een manier die meer aansluit bij de behoeften van de doelgroep. Daarbij dient ook rekening te worden gehouden met de kosten, die gemoeid zullen zijn met de toepassing van de SME Standard, en de baten die eruit zullen voortvloeien.

Medio april vergadert de SME Working Group van de IASB om over de commentaren te praten. De IASB kan bijna niet om verdere vereenvoudigingen heen, al zullen de 'hardliners' binnen de Board zich daartegen blijven verzetten. Want zij zien niets in terughalen van de afschrijvingsmethode voor goodwill, in het afschaffen van latente belastingen (zoals onder andere

PricewaterhouseCoopers heeft voorgesteld) of in het vereenvoudigen van de toegezegd-pensioenregeling (ook een voorstel van PricewaterhouseCoopers).

1.4 SEC staat gebruik van IFRS door buitenlandse ondernemingen toe

De Securities and Exchange Commission (SEC) heeft op 15 november 2007 besloten dat buitenlandse ondernemingen met een beursnotering in de Verenigde Staten van Amerika voortaan IFRS mogen gebruiken voor hun financiële verslaggeving. Deze ondernemingen hoeven geen vertaalslag meer te maken naar US GAAP. Een voorwaarde is wel dat gebruik wordt gemaakt van de IFRS-standaarden die de IASB heeft vastgesteld. Het is niet toegestaan lokale varianten, zoals de in Europa goedgekeurde IFRS-versie, te gebruiken. Deze SEC-regel geldt voor boekjaren die eindigen na 15 november 2007. Daarom kunnen ondernemingen met een boekjaar 2007 dat gelijk is aan het kalenderjaar er al gebruik van maken.

1.5 Gelijkwaardigheid aan IFRS van verslaggevingstandaarden van niet-EU-landen

In een verordening van de Europese Commissie is bepaald wanneer en hoe de standaarden voor financiële verslaggeving van niet-EU-landen aangemerkt zullen worden als gelijkwaardig met EU-IFRS. Tevens bevat de verordening een gedoogregeling voor de periode tot en met 31 december 2011 voor niet-IFRS-standaarden van niet-EU-landen indien dat land voldoet aan enkele voorwaarden. Het desbetreffende land dient zich vóór 30 juni 2008 publiekelijk te committeren dat het vóór 31 december 2011 de verslaggevingstandaarden aanpast aan IFRS of dat het IFRS als geldende standaard introduceert.

1.6 Handboek Financiële Verslaggeving 2007

Het PwC Handboek Financiële Verslaggeving Jaarrekening 2007 is verschenen. Het handboek is een praktische handleiding bij het opstellen van de jaarrekening op basis van de Nederlandse verslaggevingregels. Dit handboek is bedoeld voor jaarrekeningen over verslagjaren die op of na 1 januari 2007 beginnen. Deze editie is bijgewerkt met de veranderingen in de regelgeving die tot en met 30 september 2007 zijn doorgevoerd.

1.7 Handboek Beleggingsinstellingen 2007

Het Handboek Beleggingsinstellingen is in december 2007 opnieuw verschenen. Het is een praktisch boek waarin de wettelijke vereisten en aanverwante zaken behandeld zijn ten aanzien van de verslaggeving en het toezicht voor beleggingsinstellingen. Daarnaast komen de fiscale aspecten aan de orde en wordt ingegaan op de performance-presentatiestandaarden.

In het handboek is de wet- en regelgeving verwerkt die van kracht is vanaf 1 oktober 2007. Voor de verslaggeving zijn de definitieve Richtlijnen voor de jaarverslaggeving als uitgangspunt opgenomen, die van kracht worden

per 1 januari 2008. Verder zijn de IFRS-standaarden in aanmerking genomen, zoals die per 1 oktober 2007 van toepassing waren.

Op hoofdlijnen worden de volgende onderwerpen behandeld in relatie tot beleggingsinstellingen:

- toezicht volgens de Wft;
- specifieke aspecten van verslaggeving;
- IFRS;
- problematiek bij beursintroductie en -notering;
- betrokkenheid van de externe accountant;
- risico vanuit compliance;
- performance-prestatiestandaarden.

2. Corporate governance

2.1 Monitoring Commissie Corporate Governance Code: Monitoring rapport 2007

Op 19 december 2007 heeft de Monitoring Commissie Corporate Governance Code (commissie-Frijns) haar monitoringrapport 2007 over het boekjaar 2006 uitgebracht. Beursgenoteerde ondernemingen leven de corporate-governancecode voor het merendeel goed na, maar nog steeds niet helemaal. In haar rapportage komt de commissie met nadere aanbevelingen, onder andere op het gebied van beloningen van bestuurders, diversiteit in de samenstelling van de raad van commissarissen en de risicoparagraaf in het jaarverslag.

Hoofdbevindingen uit het rapport zijn:

- Het nalevingpercentage door vennootschappen is gemiddeld 95%; dat is een lichte daling ten opzichte van de 96% die in 2006 werd geconstateerd. Vennootschappen passen gemiddeld 90% van de codebepalingen onverkort toe. In gemiddeld 5% van de gevallen wordt uitgelegd wanneer wordt afgeweken van de codebepalingen.
- De naleving van de code door institutionele beleggers verschilt per categorie. Zo leven de vijf grootste bedrijfstakpensioenfondsen de code voor 100% na, terwijl de vijf grootste levensverzekeraars een nalevingpercentage van 53% behalen. Het opkomstpercentage op aandeelhoudersvergaderingen is licht gestegen.
- Uit het in opdracht van de commissie uitgevoerde onderzoek blijkt dat er een positieve relatie bestaat tussen de beloning van bestuurders en de prestaties van ondernemingen in Nederland. De totale beloning van bestuurders is tussen 2002 en 2006 beduidend gestegen. Nederland wijkt daarin niet af van andere Europese landen.
- Op het gebied van het beloningsbeleid meent de commissie dat wettelijke en fiscale maatregelen die direct ingrijpen in de hoogte en de structuur van de

beloning van bestuurders onvoldoende effectief zullen zijn en het Nederlandse vestigingsklimaat negatief kunnen beïnvloeden. Daarom pleit de commissie voor zelfregulering.

- De commissie geeft nadere 'guidance' in de vorm van aanbevelingen die zijn gericht op:
 - versterking van de positie van de raad van commissarissen in het beloningsproces;
 - vereenvoudiging van de structuur van beloningscontracten;
 - een sterkere greep van de raad van commissarissen op de daadwerkelijk toegekende beloning;
 - begrenzing van de variabele beloning als maximumpercentage van het vaste salaris. Dit maximale verhoudingsgetal tussen vaste en variabele beloning dient openbaar gemaakt te worden;
 - meer transparantie op het gebied van vertrekvergoedingen en 'change of control'-clausules. Deze moeten passen binnen het vastgestelde beloningsbeleid.

- De commissie pleit voor een grotere diversiteit in de samenstelling van de raad van commissarissen, in het bijzonder met betrekking tot geslacht.

- De commissie komt met nadere aanbevelingen voor de beschrijving van het risicoprofiel en het internerisicobeheersingssysteem en internecontrolesysteem.

Op zoek naar een eerder verschenen artikel?

Hieronder vindt u een overzicht van de artikelen van de laatste drie Spotlight-uitgaven. Op www.pwc.nl vindt u onder 'Publicaties' de uitgaven vanaf 2004. Uiteraard kunt u ook contact met ons opnemen.

Spotlight 2007 - Uitgave 4

De nieuwe gedragscode voor accountants
Peter J. Veerman 5

Financiële instrumenten: Richtlijn 290 is definitief en lastig
Pieter Veuger en An Lommers 13

XBRL: droom of werkelijkheid?
Willem Geijtenbeek en Andries van Pijkeren 19

Publicatie bij liquidatie van een bv of nv
Herbert Reimers 25

De gewijzigde deelnemingsvrijstelling vanaf 2007
Suzanne Boers 31

Waar was de CFO?
Rachel Blok 37

Kort nieuws 43

Spotlight 2007 - Uitgave 3 Special: Corporate governance

Nederland in perspectief – Ontwikkelingen op het gebied van corporate governance
Esther Kamp, Agnes Zeestraten en Hans Dijkstra 5

Fusies, overnames en commissarissen
Wim Holterman en Jaap van Manen 13

De raad van commissarissen en fairness opinies
Wim Holterman en Jaap van Manen 21

Grondslagen voor de bezoldiging van commissarissen bij beursgenoteerde ondernemingen in Nederland
Paula Kager 25

Fiscale perikelen rond de commissaris en zijn beloning
Frank Wergers en Eric Dankkaart 31

Handelswijze toezichthouders in fraudekwesties: zeven aandachtspunten
Bernard Prins 37

Weet je nog een commissaris?
Martijn van den Berg en Renate de Lange 41

De risicoparagraaf in de jaarverslagen 2006
Jos de Groot 45

Tax control framework - De theorie en de praktijk
Elco van der Enden en Jurriaan Weerman 51

AS5 – Ondergang van Sarbanes-Oxley 404 of opstap naar brede acceptatie
Dennis de Geus en Raoul Hofland 57

De Code Tabaksblat en de verantwoordelijkheid van de accountant
Hans Dijkstra 63

Spotlight 2007 - Uitgave 2

Een nieuwe ronde voor de controlestandaarden
Peter Eimers 5

Onderkenning van frauderisico's: de verantwoordelijkheid van de accountant
Bernard Prins en Ellen van Nimwegen 11

Nieuwe standaard schept meer duidelijkheid over transactiegerelateerde diensten
Peter Eimers en Henk Schakenraad 17

RJ 271-aanpassing voor uitgestelde beloning tijdens dienstverband is direct van kracht
Lilian van Duijnhoven 23

Tariefregulering en IFRS
Linde Jansen 29

Een efficiënte en effectieve controleaanpak voor consolidatie van financiële informatie
Erwin de Horde en Ivo de Ruijter 39

Compliance: wet- en regelgeving naar de praktijk vertaald
Victor Valckx en Martin Eleveld 49

Kort nieuws 57

Colofon

Spotlight* is het vaktechnisch bulletin van PricewaterhouseCoopers Accountants.

Dit bulletin mag ter beschikking worden gesteld aan cliënten en derden, evenwel met inachtneming van het volgende. Bij het redigeren van de teksten wordt de uiterste zorgvuldigheid betracht. De behandeling van de onderwerpen is evenwel niet altijd uitputtend, terwijl tevens na verloop van tijd informatie verouderd of niet meer (volledig) juist kan zijn. Wij aanvaarden daarom geen verantwoordelijkheid voor hetgeen eventueel wordt ondernomen op basis van de inhoud van deze publicatie. Alle rechten voorbehouden.

Hoofdredacteur

mr. drs. J.B. Backhuijs RA

Eindredactie

drs. W.J. de Feyter RA

Redactie

dr. P.W.A. Eimers RA

dr. W.G.M. Holterman RA

drs. E. de Horde RA RE

prof. dr. mr. G.W.J.M. Kampschöer RA

drs. W.J. Schoonderbeek RA

drs. J.H.R.M. Schretlen

A.M. Spek RA

P.J. Veerman RA

Vormgeving/productie

707 Brand communication

ECO Digital Publishing

Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot Assurance National Office of de personen die in de bijdragen genoemd zijn. Wanneer u een artikel of passage uit Spotlight wilt overnemen is bronvermelding verplicht en verzoeken wij u een exemplaar van uw publicatie te zenden aan het hiervoor vermelde redactieadres.

Abonnementenservice

Gelieve wijzigingen, inclusief adreslabel, te sturen naar PricewaterhouseCoopers, Antwoordnummer 46440, 1060 WD Amsterdam

Editor

drs. C. Rompas

Redactieadres

PricewaterhouseCoopers Accountants

Assurance National Office

Postbus 90357

1006 BJ Amsterdam

Telefoon (020) 568 45 00

Fax (020) 568 45 01

© 2008 PricewaterhouseCoopers. Alle rechten voorbehouden. 2008.01.01.21.16

Bij PricewaterhouseCoopers Nederland werken ruim 4.500 professionals samen vanuit drie verschillende invalshoeken: Assurance, Advisory en Tax & Human Resource Services. Op basis van ons gedachtegoed Connected Thinking leveren we sectorspecifieke diensten en zoeken we innovatieve oplossingen. Voor grote, middelgrote en kleinere nationale en internationale ondernemingen en voor overheden en non-profitorganisaties. Als deelnemer van een wereldwijd netwerk met 140.000 collega's in 149 landen beschikken we over veel kennis en ervaring. Die delen we met elkaar, met onze cliënten en met hun stakeholders. We zoeken onverwachte invalshoeken, leggen verrassende verbindingen, voelen ons betrokken en werken samen vanuit sterkte.

www.pwc.nl

Assurance • Tax • Advisory

*connectedthinking

PRICEWATERHOUSECOOPERS